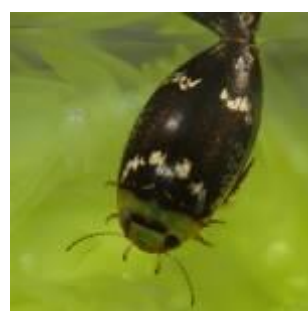

Dassenprotocol Noord-Brabant Beheer en onderhoud

Waterschap Aa & Maas
Waterschap de Dommel
Waterschap Brabantse
Delta
Waterschap Rivierenland
Rijkswaterstaat Zuid-NL

Dassenprotocol Noord-Brabant Beheer en Onderhoud

Definitief

Door:
Sander Hunink

In opdracht van:
Waterschap Aa & Maas
Waterschap de Dommel
Waterschap Brabantse Delta
Waterschap Rivierenland
Rijkswaterstaat Zuid-Nederland

Januari 2021

Colofon

Door:

Ecologica
Rondven 22
6026 PX Maarheeze
tel: 0495 - 46 20 70
fax: 0495 - 46 20 79
info@ecologica.eu
www.ecologica.eu

In gezamenlijke opdracht van:

Waterschap Aa & Maas
Postbus 5049
5201 GA 's-Hertogenbosch

Waterschap de Dommel
Postbus 10.001
5280 DA Boxtel

Waterschap Brabantse Delta
Postbus 5520
4801 DZ Breda

Waterschap Rivierenland
Postbus 599
4000 AN Tiel

Rijkswaterstaat
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Rijkswaterstaat Zuid-Nederland
Postbus 2232
3500 GE Utrecht

Projectnummer: P2020/49

Foto's voorblad: Dassenburcht langs waterloop: Johan Zwanenburg, Ecologica. Das (foto gespiegeld): Mäyrä Ähtäri, Kallerna (CC BYSA 3.0).

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, microfilm, fotokopie of op welke andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever en auteurs. Ecologica is niet aansprakelijk voor directe of gevolgschade die voortvloeit uit toepassing van de conclusies, aanbevelingen en resultaten uit dit rapport en overige werkzaamheden van Ecologica. Opdrachtgever vrijwaart Ecologica in deze tevens voor aanspraken van derden.

INHOUDSOPGAVE

Inhoudsopgave	5
Voorwoord	7
1 Inleiding.....	9
1.1. Aanpak.....	10
Uitvoeringsmaatregelen	10
In beeld brengen mogelijke effecten en mitigerende maatregelen	10
Afstemming betrokkenen	10
Opstellen dassenprotocol.....	11
1.2. Leeswijzer	11
Deel 1 Wettelijk kader, afwegingen en reikwijdte	13
2 Wettelijk kader natuurwetgeving.....	15
2.1. Beknopte inleiding soortbescherming onder de Wet natuurbescherming ..	15
Zorgplicht	15
Bescherming das	15
Vrijstelling of ontheffing verbodsbepalingen das	16
Toetsing ontheffingsaanvraag	18
2.2. Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant.....	19
2.3. Gehanteerde definities.....	19
2.4. Juridische status dassenprotocol	22
3 Afwegingen.....	24
3.1. Vereisten conform gedragscode Unie van Waterschappen	24
3.2. Staat van instandhouding das Noord-Brabant.....	25
3.3. Kwetsbare perioden Das	26
3.4. Effectbeoordeling bestendige beheer- en onderhoudswerkzaamheden.....	27
3.5. Afwijking gedragscode	29
4 Reikwijdte Dassenprotocol	31
4.1. Vrijstelling.....	31
4.2. Ontheffingsnoodzaak	32

Deel 2 Werkprotocollen	35
5 Werkprotocollen	37
5.1. Voorbereiding van werkzaamheden	37
Inventarisatie en gegevensbeheer	37
Afstemming werkzaamheden	37
Controle vooraf	37
Alternatievenoverweging	39
5.2. Schonen en maaiwerk	39
5.3. Baggeren / herprofilieren wateren	42
5.4. Snoeien en dunnen	44
5.5. Onderhoud waterkeringen en duikers / herprofilering oevers en kaden	46
5.6. Peilbeheer	48
5.7. Monitoring.....	49
6 Werkwijze bij calamiteiten door das	51
6.1. Werkwijze calamiteiten.....	51
Definitie calamiteit	51
Noodverordening calamiteiten aan waterlopen en waterkeringen	51
6.2. Werkwijze andere onvoorziene omstandigheden.....	52
Ontheffing FBE bij nieuwe graafschade aan dijklichamen	54
Bronnen	55
Bijlage 1 – Kaart verspreiding das 2010-2020	57
Bijlage 2 – ontheffing artikel 3.10 Wnb Faunabeheereenheid Brabant	59

VOORWOORD

In 2016 is een dassenprotocol opgesteld voor het waterschap Aa & Maas conform de gedragscode van de Unie van Waterschappen (UvW, 2012), zodat bij het beheer en onderhoud zorgvuldig kan worden omgegaan met de das. De wetgeving rondom natuurbescherming is echter sindsdien veranderd, ook is er een nieuwe gedragscode soortenbescherming voor bestendig beheer en onderhoud van de Unie van Waterschappen vastgesteld (UvW, 2019). Verder is er inmiddels ervaring opgedaan met het huidige dassenprotocol en heeft ook Waterschap Limburg een dassenprotocol laten opstellen dat met betrekking tot een aantal belangrijke punten nieuwe inzichten biedt op de omgang met dassen. De verandering van de wet en nieuwe inzichten en ervaringen hebben geleid tot de wens om het dassenprotocol te herzien. Ook andere waterschappen die hun werkgebieden hebben liggen in Noord-Brabant (waterschap de Dommel, waterschap Brabantse Delta, waterschap Rivierenland) wensen een dassenprotocol, aangezien de das zich aan het uitbreiden is vanuit Oost-Brabant in westelijke richting en er in West-Brabant eveneens vestigingen bekend zijn. Rijkswaterstaat Zuid-Nederland sluit zich hier graag bij aan. Om deze redenen hebben de waterschappen en Rijkswaterstaat Zuid-Nederland Ecologica gevraagd om het dassenprotocol beheer en onderhoud te actualiseren en op te schalen naar geheel Noord-Brabant.

Opdrachtgever voor het project zijn de gezamenlijke waterschappen Aa & Maas, de Dommel, Brabantse Delta en Rivierenland en Rijkswaterstaat Zuid-Nederland, met de heer Bram Spierings (Aa & Maas) als projectleider. Vanuit Ecologica zijn de werkzaamheden uitgevoerd door Sander Hunink. Het dassenprotocol is in een projectgroep afgestemd bestaande uit een afgevaardigde van de Omgevingsdienst Brabant-Noord (ODBN), een afgevaardigde van de Dassenwerkgroep Brabant, een afgevaardigde van de Faunabeheereenheid Noord-Brabant en een afgevaardigde van de betrokken waterschappen en Rijkswaterstaat.

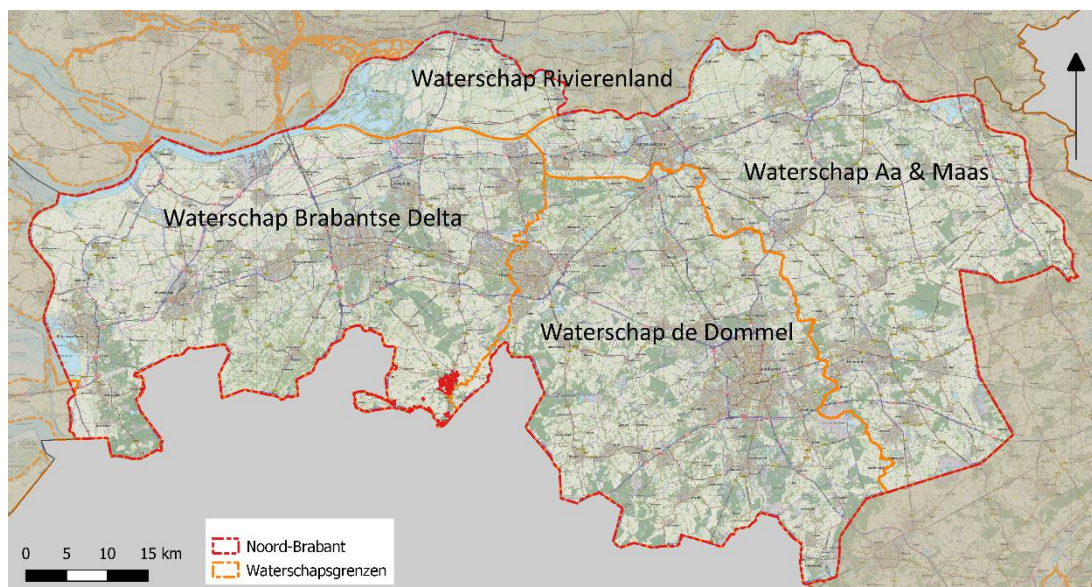

1 INLEIDING

Binnen het Brabantse deel van de werkgebieden van de waterschappen Aa & Maas, de Dommel, Brabantse Delta en Rivierenland en Rijkswaterstaat Zuid-Nederland komt de das voor of is vestiging op termijn te verwachten. De das is beschermd volgens de Wet natuurbescherming; exemplaren mogen niet worden gedood of gevangen en dassenburchten mogen niet worden beschadigd of vernield. Het voorkomen van de das kan leiden tot knelpunten met betrekking tot beheer- en onderhoudswerkzaamheden langs waterlopen en waterkeringen. Delen van dassenburchten kunnen instorten of worden verstoord in kwetsbare periode voor dassen. Naast effecten op de das door beheer- en onderhoudswerkzaamheden, kan de das tevens gevaar opleveren voor de openbare veiligheid (bijv. graafactiviteiten in waterkeringen) en voor medewerkers en aannemers die werken uitvoeren (bijv. ondermijnen onderhoudspaden). Voor het overtreden van de soortbeschermingsverboden is een ontheffing nodig. In sommige gevallen kan er sprake zijn van een vrijstelling, als er wordt gewerkt met een goedgekeurde gedragscode. De Unie van Waterschappen heeft zo'n gedragscode waar waterschappen gebruik van kunnen maken. Een waterschap dient dan wel de gedragscode nader uit te werken, bij voorbeeld middels een protocol.

Hoewel het waterschap Aa & Maas al een dassenprotocol heeft, is deze gedateerd door veranderingen in de natuurwetgeving en een nieuwe gedragscode van de Unie van Waterschappen. Andere waterschappen hebben nog geen uitgewerkt dassenprotocol, maar hebben wel de behoefte vanwege de uitbreiding van de das in Noord-Brabant. Ook Rijkswaterstaat wenst een dassenprotocol voor haar werkzaamheden in de provincie Noord-Brabant. Daarnaast heeft waterschap Limburg onlangs een dassenprotocol uitgewerkt dat nieuwe juridische inzichten heeft verschaft hoe om te gaan met de das. Om deze reden is Ecologica gevraagd een Brabantbreed dassenprotocol op te stellen, waarbij het Limburgse dassenproto-

Figuur 1. Verdeling waterschappen over de provincie Noord-Brabant. Waterschap Rivierenland ligt deels in de provincie Noord-Brabant en deels in de provincies Utrecht en Gelderland.

col als voorbeeld dient en dat tevens conform de nieuwe gedragscode van de Unie van Waterschappen, de Wet natuurbescherming en de beleidsregels voor natuurbescherming van het Brabantse bevoegd gezag is.

1.1. Aanpak

Uitvoeringsmaatregelen

Er is omschreven welke beheer- en onderhoudsmaatregelen de waterschappen en Rijkswaterstaat uitvoeren binnen de grenzen van de provincie Noord-Brabant. Beknopt betreft het met name de werkzaamheden: maaien, baggeren, snoeien en peilbeheer. Daarnaast is ook gekeken naar andere relevante beheer- en onderhoudswerkzaamheden, bijvoorbeeld de toegankelijkheid en onderhoud van onderhouds- en werkpaden of het beheer van RWZI's. Op basis hiervan is gekeken of er reeds maatregelen zijn opgenomen ten behoeve van de bescherming van de das en welke overige effecten te verwachten zijn. Deze effecten zijn in het vervolgetraject geanalyseerd. Onder meer de volgende documenten zijn meegenomen in het opstellen van dit dassenprotocol:

- Ecologische werkprotocollen met betrekking tot beheer en onderhoud van verschillende waterschappen;
- Richtlijn Wet natuurbescherming onderdeel soortbescherming bestendig beheer en onderhoud (waterschap Rivierenland);
- Richtlijn dassen uit dijken (waterschap Rivierenland)
- De gedragscode Soortenbescherming van Rijkswaterstaat.

In beeld brengen mogelijke effecten en mitigerende maatregelen

Op basis van het voorkomen van verblijfplaatsen van de das in of nabij beheer- en onderhoudsmaatregelen (aan de hand van verspreidingsgegevens en inventarisaties), is aangegeven wat de effecten kunnen zijn voor de das. Ook zijn maatregelen aangegeven om deze effecten te voorkomen of te verzachten. Er is hierbij gebruik gemaakt van de gedragscode Wet natuurbescherming onderdeel soortbescherming voor Waterschappen van de Unie van Waterschappen (2019), reeds bestaande protocollen van waterschappen (waaronder het Dassenprotocol Beheer en onderhoud van het Waterschap Aa & Maas (Hunink, 2016) en het Dassenprotocol Waterschap Limburg (Hunink, 2019), de Richtlijn Wet natuurbescherming (Jansen & Wegner, 2018), het ecologisch werkprotocol BEO watergangen (Van Doorn & Verwolf, 2019) van het Waterschap Rivierenland), de ontheffing van de Faunabeheereenheid Noord-Brabant voor waterkeringen en het Kennisdocument Das (BIJ12, 2017).

Afstemming betrokkenen

Om de knelpunten met betrekking tot de das te inventariseren, is een projectgroep samengesteld. Deze bestond uit een afgevaardigde van het bevoegd gezag (ODBN), een afgevaardigde van de Dassenwerkgroep Brabant, een afgevaardigde van de Faunabeheereenheid Noord-Brabant en een afgevaardigde van de betrokken waterschappen en Rijkswaterstaat Zuid-Nederland. De projectgroep had als doel kennis te delen over het voorkomen van verblijfplaatsen van de das in Noord-Brabant, het in beeld brengen van knelpunten in de praktijk en de werkbaarheid van maatregelen om effecten te voorkomen of te beperken binnen de kaders van de wet en het doel van het beheer en onderhoud. Tevens had de projectgroep als doel het leveren van een reactie op de concepten van het dassenprotocol, zodat een door betrokkenen gedragen protocol kon worden opgesteld.

Opstellen dassenprotocol

Het protocol en de maatregelen dienen voor uitvoerders helder en duidelijk te zijn om te voorkomen dat mitigerende maatregelen verkeerd worden geïnterpreteerd. De resultaten van de inventarisatie van uitvoeringsmaatregelen, knelpunten, de afstemming met de projectgroep en de vereisten uit de gedragscode voor Waterschappen, zijn uitgewerkt in het voorliggend dassenprotocol.

1.2. Leeswijzer

Het dassenprotocol beschrijft in deel 1 het wettelijk kader (Hoofdstuk 2), de afwegingen tot de totstandkoming van maatregelen (Hoofdstuk 1) en de afbakening van de reikwijdte van het protocol (Hoofdstuk 4). In deel 2 is per beheer- of onderhoudsmaatregel op een heldere en beknopte manier de kwetsbare perioden en mitigerende maatregelen aangegeven om effecten te voorkomen of te verzachten (Hoofdstuk 5). Een apart hoofdstuk (Hoofdstuk 6) gaat in op calamiteiten met betrekking tot de das en hoe hiermee moet worden omgegaan.

DEEL 1

WETTELIJK KADER, AFWEGINGEN EN REIK- WIJDTE

2 WETTELIJK KADER NATUURWETGEVING

2.1. Beknopte inleiding soortbescherming onder de Wet natuurbescherming

De bescherming van specifieke soorten is in Nederland geregeld via de Wet natuurbescherming (1 januari 2017). Dit is een raamwet gebaseerd op de voormalige Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet 1998 en de Boswet. De Wet natuurbescherming (hierna: Wnb) zorgt voor de implementatie van de Europese Habitatrichtlijn, de Europese Vogelrichtlijn en internationale afspraken conform de Conventie van Bern en de Conventie van Bonn. Hieronder zijn de relevante delen opgenomen met betrekking tot de bescherming van de das.

Zorgplicht

Soorten worden beschermd door een algemene zorgplicht (artikel 1.11 Wnb), die voor iedere in het wild voorkomende plant of dier geldt. De zorgplicht wil zeggen dat er voldoende zorg in acht genomen moet worden voor in het wild levende dieren en planten, bijvoorbeeld door rekening te houden bij de uitvoering van een handeling met kwetsbare perioden. Dit wordt wel geformuleerd als 'handelen zoals algemeen beschaafd en fatsoenlijk wordt geacht'. Hieruit volgt ook de onderzoeksplicht voor initiatiefnemers om te achterhalen of door hun handelen er sprake is van nadelige effecten op soorten. Indien dit het geval is, wordt geacht de nadelige effecten zoveel mogelijk te voorkomen, te beperken of ongedaan te maken. De zorgplicht geldt altijd voor alle soorten, ongeacht vrijstelling, gedragscode of ont-heffing.

Bescherming das

Naast de zorgplicht, die geldt voor alle in het wild voorkomende soorten in Nederland, wordt de das beschermd volgens hoofdstuk 3 van de Wnb. Deze bescherming gaat uit van de verantwoordelijkheid van iedereen die een handeling verricht waardoor verbodsbepalingen kunnen worden overtreden. In die zin wordt gesproken over een passieve soortbescherming: het bevoegd gezag komt pas in actie als zij wordt gevraagd om een besluit of als er handhavend moet worden opgetreden. De 'passieve' soortbescherming betreft de aanwijzing van een lijst met beschermde soorten bij wet en bijbehorende verbodsartikelen met verbodsbepalingen die niet mogen worden overtreden. De 'passieve soortenbescherming' is opgenomen in Hoofdstuk 3 van de Wnb en geldt voor iedere initiatiefnemer voor handelingen waarbij beschermde soorten of hun voortplantings- en rustplaatsen kunnen worden geschaad. De das is beschermd onder hoofdstuk 3 conform het beschermingsregime voor nationaal beschermde soorten (artikel 3.10 Wnb). Volgens dit artikel, lid 1, zijn de volgende handelingen met betrekking tot de das verboden:

- a) in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
- b) de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen.

Het beschermingsregime voor de das wordt hierna toegelicht.

Vrijstelling of ontheffing verbodsbepalingen das

Het uitgangspunt van de wet is dat geen schade mag worden gedaan aan de das, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan (het 'nee, tenzij' – principe). Toestemming om toch verbodsbepalingen met betrekking tot de das te overtreden, is mogelijk middels een vrijstelling door te werken conform een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode of het verkrijgen van een ontheffing van het bevoegd gezag. Het goedkeuren van een gedragscode of het beoordelen van ontheffingsaanvragen hangt af van wie het bevoegd gezag is. De goedkeuring van gedragscodes is voorbehouden aan het Ministerie van LNV. De minister bespreekt het voornemen voor de gedragscode met GS (artikel 3.31 lid 4 Wnb). Door de decentralisatie van bevoegdheden, is de provincie in de meeste gevallen officieel het bevoegd gezag voor het besluiten tot ontheffingen voor de das. Een ontheffing moet in de meeste gevallen worden aangevraagd bij de provincie, indien er geen sprake is van de noodzaak van een omgevingsvergunning of als de aanvraag voor een omgevingsvergunning niet al is ingediend (dan is namelijk de gemeente het bevoegd gezag). Het Rijk behoudt echter het bevoegd gezag en de verantwoordelijkheid voor het verlenen van een ontheffing voor handelingen en projecten in gebruik, beheer of aanleg door het rijk, zoals hoofdwegen, spoorwegen, hoofdvaarwegen Tracéwet, waterkeringen [gedoeld wordt op waterkeringen langs rivieren, red.], militaire terreinen, gastransportnet, hoogspanningsleidingen, delfstoffen, kustlijn, bepaalde visserij, activiteiten Koninklijk Huis, etc. Een ontheffing moet dan worden aangevraagd bij de RVO.

Vrijstelling middels werken volgens gedragscodes

In de Wnb is de mogelijkheid opgenomen om een vrijstelling te verkrijgen van de verbodsbepalingen met betrekking tot de beschermde soorten genoemd in de wet, waaronder de das, indien wordt gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode (artikel 3.31). In de mogelijkheid die de Wnb biedt, wordt aangegeven dat er met betrekking tot de das een gedragscode kan worden goedgekeurd voor de volgende type handelingen (artikel 3.31, lid 1):

- a) een bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
- b) een bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of de bosbouw;
- c) een bestendig gebruik¹, of
- d) ruimtelijke ontwikkeling of inrichting.

Verder wordt de goedkeuring pas verleend indien er sprake is van een geldig wettelijk belang (voor de das allerlei², waaronder beheer en onderhoud en ruimtelijke inrichting), er geen

---

¹ Onder bestendig gebruik worden activiteiten verstaan die al langer op dezelfde manier plaats vinden en niet verhinderd hebben dat zich beschermde soorten hebben gevestigd of geen schadelijke gevolgen ondervinden.

² a) in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden of van kleinschalige bouwactiviteiten, met inbegrip van het daarop volgende gebruik van het gebied of het gebouwde; b) ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen; c) ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omliggende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden; d) ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren; e) in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw; f) in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer; g) in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied; h) in het algemeen belang, of i) bestendig gebruik.

sprake is van benutting of economisch gewin én indien er zorgvuldig wordt gehandeld (artikel 3.31, lid 2). De definitie van zorgvuldig handelen is nader toegelicht in artikel 3.31, lid 3. Er is sprake van zorgvuldig handelen, indien is voldaan aan de volgende voorwaarden:

- a) er worden slechts handelingen verricht waarvan geen wezenlijke invloed uitgaat op de soorten, bedoeld in het tweede lid [waaronder de das, red.], en
- b) ingeval handelingen worden verricht die invloed hebben op dieren wordt voorafgaand en tijdens de handelingen in redelijkheid alles verricht of gelaten om te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken dat:
  - 1°. dieren als bedoeld in artikel 3.1, 3.5, eerste lid, of 3.10, eerste lid [waaronder de das, red.], worden gedood;
  - 2°. nesten van vogels worden vernield, beschadigd of weggenomen, rustplaatsen van vogels worden vernield of beschadigd, dan wel voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van de in artikel 3.5, eerste lid, of artikel 3.10, eerste lid, bedoelde dieren [waaronder de das, red.] worden beschadigd of vernield, en
  - 3°. [heeft alleen betrekking tot planten, hier niet relevant]

Verder geldt er een overgangsrecht, waardoor de gedragscodes die onder de Flora- en faunawet waren goedgekeurd, ook geldig zijn onder de Wnb. De goedgekeurde gedragscodes staan vermeld op de website van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), van het Ministerie van LNV (www.rvo.nl).

Ontheffing

Een ontheffing voor verschillende handelingen, waaronder diverse ruimtelijke ingrepen, bestendig beheer en onderhoud en bestendig gebruik, is mogelijk onder strenge voorwaarden ('nee-tenzij' principe). De mogelijkheden voor het verkrijgen van een ontheffing van de verbodsbepalingen voor de das zijn afhankelijk van het beschermingsregime én het bevoegd gezag.

Consequentie van de Wnb is dat in bepaalde gevallen een ontheffing moet worden aangevraagd op de verbodsbepalingen. Namelijk, als door handelingen een beschermd soort of het leefgebied van een beschermd soort wordt aangetast. Met name ruimtelijke ingrepen en beheer hebben al snel allerlei negatieve consequenties. Zo kan er onder andere verstoring, versnippering of vernietiging van leefgebieden optreden of een combinatie hiervan. Een handeling in een projectgebied kan ook directe of indirecte negatieve effecten hebben op de functie van vaste voortplantings- en rustplaatsen van de das in de omgeving, bijvoorbeeld door geluids- of lichthinder.

De noodzaak van een ontheffing kan in sommige gevallen worden vermeden door handelingen aan te passen aan de aanwezige beschermde soorten zodat negatieve gevolgen achterwege blijven. Immers, als er geen verbodsbepalingen worden overtreden, is een ontheffing of vrijstelling op die verbodsbepalingen niet nodig. Soms kan dit relatief eenvoudig door het volgen van een goedgekeurde gedragscode. In andere gevallen dient een situatie specifiek plan opgesteld te worden door een ecologisch deskundige³.

---

³ De definitie van een ecologisch deskundige staat omschreven in paragraaf 3.4 van de gedragscode Bestendig beheer en onderhoud van de Unie van Waterschappen. Volledigheidshalve is deze hier nogmaals opgenomen: Onder een ecologisch deskundige verstaan we een persoon die in een bepaalde situatie en voor specifieke soorten gevraagd wordt te adviseren en/of te begeleiden, die aantoonbaar zowel een opleiding als kennis en ervaring heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. Een deskundige: a) heeft een afgeronde hbo- of universitaire

Indien een ontheffingsaanvraag onvermijdelijk is, kan vertraging in het planproces of de werkzaamheden worden vermeden door tijdig te starten met de benodigde onderzoeken (enkele weken tot een paar maanden), het tijdig nemen van mitigerende maatregelen (enkele weken tot een paar maanden) en het tijdig starten met de benodigde procedures (wettelijke termijn voor de besluitvorming op een aanvraag is 13 weken, met mogelijk 7 weken verlengingstermijn).

Indien er geen vrijstelling geldt op basis van een van toepassing zijnde en goedgekeurde gedragscode, dient er voor het overtreden van de verbodsbepalingen altijd ontheffing aangevraagd te worden.

Wettelijk belang

Een ontheffing voor de das is alleen mogelijk onder de wettelijk belangen die genoemd zijn in de betreffende artikelen van de Wnb. Dit betreft vele belangen (zie voetnoot 2), waaronder bestendig beheer en onderhoud en ruimtelijke inrichting of ontwikkeling.

Toetsing ontheffingsaanvraag

Of de Wnb wordt overtreden, hangt af van de verbodsbepalingen per beschermingsregime. Indien deze worden overtreden, is een ontheffing nodig. Een ontheffingsaanvraag wordt getoetst aan de hand van alle onderstaande criteria:

- er bestaat geen andere bevredigende oplossing; en,
- zij is nodig in het kader van een in de Wnb genoemd belang; en,
- de gunstige staat van instandhouding van de soort wordt niet aangetast.

Het bevoegd gezag toetst eerst op volledigheid van de aanvraag en vervolgens op inhoud.

Het bevoegd gezag beoordeelt de aanvraag op:

- juistheid en actualiteit van verspreidingsgegevens;
- correctheid en navolgbaarheid van de effectenbeoordeling;
- het verkennen van alternatieven;
- het afwegen van wettelijke belangen; en
- gevolgen van de ingreep voor de gunstige staat van instandhouding van de das.

Aan de hand van de beoordeling wordt vervolgens wel of geen ontheffing verleend. Het bevoegd gezag neemt in principe binnen 13 weken een besluit over de ontheffingsaanvraag. Deze termijn kan verlengd worden met 7 weken wanneer daar aanleiding toe is.

---

opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; of b) heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren.

Daarnaast heeft de deskundige praktijkervaring opgedaan, doordat hij/zij: a) werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of b) zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en werkzaam is of aangesloten bij de volgende Nederlandse organisaties: Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied; en/of c) zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming. Indien aan bovenstaande is voldaan, kan ook een waterschapsmedewerker als 'ecologisch deskundige' optreden.

2.2. Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant

De provincie Noord-Brabant heeft de nadere invulling van de soortenbescherming volgens de Wnb uitgewerkt in de provinciale Interim Omgevingsverordening en de beleidsregel natuurbescherming. De regels met betrekking tot beschermde soorten zijn opgenomen in paragraaf 2.6 van de Interim Omgevingsverordening. Deze hebben betrekking op bepaalde vrijstellingen van de soortbeschermingsverboden met betrekking tot algemeen voorkomende beschermde soorten of veel voorkomende handelingen die onder bepaalde voorwaarden geen effect hebben op die soorten. De Interim Omgevingsverordening is per 25 oktober 2019 vastgesteld en gepubliceerd in het Provinciaal Blad⁴.

In de Beleidsregel natuurbescherming Noord-Brabant zijn aanvullende regels opgenomen met betrekking tot onder meer faunabeheer, waarin is aangegeven onder welke omstandigheden en waar een ontheffing kan worden aangevraagd van de soortbeschermingsverboden om schade te voorkomen of te herstellen veroorzaakt door beschermde soorten.⁵ In de bijbehorende bijlage 3 is de das opgenomen, waarin het provinciaal beleid staat met betrekking tot de omstandigheden waaronder een ontheffing kan worden verleend voor de soortbeschermingsverboden in het geval van het voorkomen of herstellen van schade veroorzaakt door de das. Met betrekking tot de das zijn geen andere vrijstellingen of beleidsregels opgenomen aanvullend op de mogelijkheden die worden geboden in de Wnb en hetgeen is uitgewerkt in de Beleidsregel natuurbescherming Noord-Brabant.

Op de website van de provincie Noord-Brabant wordt er in algemene zin verwezen naar de goedgekeurde gedragscodes en naar de kennisdocumenten van BIJ12 voor meer informatie. Voor de das is zo'n kennisdocument opgesteld waarin nader wordt ingegaan op de ecologie van de soort, de leefwijze, de type verblijfplaatsen en mogelijke maatregelen om effecten te voorkomen (BIJ12, 2017). Aangenomen mag worden dat de provincie Noord-Brabant de inhoud met betrekking tot deze onderdelen daarmee onderschrijft. Verder van belang is de toelichting op het aanvraagformulier ontheffing beschermde soorten en recent verleende ontheffingen, waarin beleidslijnen doorschemeren die worden gehanteerd door het bevoegde gezag. De inhoud van deze documenten wijken niet af van de beleidslijn van RVO en de inhoud van het kennisdocument das van BIJ12.

2.3. Gehanteerde definities

Zoals aangegeven in paragraaf 2.1, is de das beschermd conform artikel 3.10 van de Wnb. Met betrekking tot de das worden de verbodsbepalingen overtreden conform de Wnb en de Interim Omgevingsverordening van de provincie Noord-Brabant als:

- er sprake is van een beschadiging, vernieling of een zodanige verstoring van de vaste voortplantings- of rustplaatsen dat als gevolg hiervan de voortplantings- of rustplaats niet meer als zodanig kan functioneren voor elk van de exemplaren van de das die gebruik maken van de voortplantings- of rustplaats;
- er sprake is van een zodanige aantasting van het functioneel leefgebied van de das dat als gevolg hiervan de voortplantings- of rustplaats niet meer als zodanig kan functioneren voor elk van de exemplaren van de das die gebruik maken van de voortplantings- of rustplaats.

⁴ zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/prb-2019-7150.html>

⁵ zie: https://www.brabant.nl/actueel/regelingen/cvdr600919_14

Hoewel verstoring van een exemplaar van de das niet is opgenomen als een verbodsbepaling, dient te allen tijde de zorgplicht in acht te worden genomen. Indien een overtreding wordt voorzien, is het van belang of een vrijstelling geldt conform een goedgekeurde gedragscode (artikel 3.31) of dat een ontheffing dient te worden aangevraagd (zie blz. 17). Bij het handelen conform een gedragscode is het bovendien van belang om te toetsen of er sprake is van zorgvuldig handelen (zie blz. 16).

Bovenstaande maakt dat de interpretatie van bepaalde definities en termen in de verbodsbepalingen van belang is om te bepalen of de wet wordt overtreden en een vrijstelling middels een gedragscode of een ontheffing nodig is. Hieronder zijn de termen en definities opgenomen, met de interpretatie conform jurisprudentie, de beleidsregels van de provincie Noord-Brabant en een ecologische onderbouwing dat recht doet aan de das in Noord-Brabant:

Opzettelijkheid: In de wettekst staat aangegeven dat het verboden is om opzettelijk een bepaalde handeling uit te voeren. Volgens de Memorie van Toelichting van de Wnb moet hieronder ook de voorwaardelijke opzet worden verstaan, dat wil zeggen: *'het bewust aanvaarden van een aanmerkelijke kans op een gevolg, zijnde het overtreden van een verbodsbepaling uit de Wet natuurbescherming'*. Dit houdt in dat, ondanks dat er wellicht vanuit de handeling geen intentie is om verbodsbepalingen uit de wet te overtreden, er toch sprake is van een overtreding als de initiatiefnemer had kunnen weten van de gevolgen van zijn handelingen. Aangezien het voorliggend dassenprotocol wordt geïmplementeerd in de organisatie van de waterschappen en Rijkswaterstaat ZN, is er altijd sprake van een voorwaardelijke opzet indien er sprake is van een verboden handeling.

Doden en vangen: In principe wordt doden en vangen niet voorzien in dit protocol. Deze verbodsbepaling is dan ook niet van belang. Indien vangen wel noodzakelijk is, bijvoorbeeld om calamiteiten te voorkomen, dient er een ontheffing aangevraagd te worden. Dit is nader uitgewerkt in hoofdstuk 6.

Beschadigen: Er is sprake van een beschadiging als een activiteit leidt tot directe schade aan een vaste voortplantingsplaats of rustplaats van de das (fysieke beschadiging). Schade aan pijpen, de ingang van een pijp of de bij de ingang van de pijp gelegen storthoop kunnen leiden tot een negatief effect op de functie als vaste voortplantings- of rustplaats en dient te worden voorkomen. Schade aan de voet van een storthoop bij dassenburchten, als gevolg van beheer- en onderhoudswerkzaamheden van de waterschappen en Rijkswaterstaat ZN, worden niet gezien als een beschadiging als het ecologisch functioneren van de vaste voortplantings- en rustplaats niet wordt aangetast. Verder is er sprake van beschadiging als de vaste voortplantings- of rustplaats niet meer kan functioneren als zodanig (indirecte beschadiging). Indien een handeling schade of verstoring tot gevolg heeft, dan dient te worden uitgegaan van het worst-case scenario en dient de voorgenomen handeling voorkomen of aangepast te worden op

een dusdanige manier dat negatieve effecten worden voorkomen. Hiertoe zijn in de werkprotocollen werkwijzen opgenomen.

Vernielen:

Er is sprake van een vernieling als een activiteit leidt tot directe vernieling van een vaste voortplantingsplaats of rustplaats van de das (fysieke vernieling). Verder is er sprake van een vernieling als door een activiteit een vaste voortplantings- of rustplaats niet meer kan functioneren als zodanig (indirecte vernieling). Er kan worden gedacht aan verwijdering van pijpen, maar ook de verwijdering van directe dekking op een dassenburcht, waardoor dekking en rust wordt aangetast en de burcht niet meer kan functioneren als vaste voortplantings- of rustplaats. Dit kan leiden tot een negatief effect op de functie als vaste voortplantings- of rustplaats en dient te worden voorkomen. Indien een handeling schade of vernieling tot gevolg heeft, dan dient te worden uitgegaan van het worst-case scenario en dient de voorgenomen handeling voorkomen of aangepast te worden op een dusdanige manier dat negatieve effecten worden voorkomen. Hiertoe zijn in de werkprotocollen werkwijzen opgenomen.

Vaste voortplantingsplaats of rustplaats:

De verbodsbepalingen van de Wnb hebben betrekking op vaste voortplantingsplaatsen en rustplaatsen. In het kennisdocument dat van BIJ12 wordt een definitie gegeven van een vaste voortplantings- of rustplaats. In het kennisdocument is aangegeven dat een vaste voortplantingsplaats of rustplaats van een das wordt gedefinieerd als *'een dassenburcht die tekenen van recent gebruik door een das heeft, of een onbewoonde dassenburcht die tot maximaal vijf jaar geleden als bewoond is vastgesteld door een dassendeskundige, als de onbewoonde dassenburcht in een bestaand territorium ligt'*. Verder wordt aangegeven dat *'een dassenburcht [...] een gangenstelsel van ondergrondse holen [is] dat door een das gegraven is of dat een das in gebruik heeft, of iedere andere constructie die de das in gebruik heeft'*. Daarbij worden drie typen dassenburchten onderscheiden, namelijk een hoofdburcht, bijburcht en vluchtpijp, die alle dienst kunnen doen als voortplantingsplaats (kraamburcht) of rustplaats.

Een voortplantingsplaats kan bestaan uit een enkele pijp tot een aantal pijpen aan de zijkant van een hoofdburcht, die door een vrouwtje wordt gebruikt om de jongen te werpen. Ook een vluchtpijp of een dassenburcht bestaande uit één pijp kan daartoe dienen. Daarnaast betreft een vaste rustplaats een hoofdburcht, een bijburcht, maar ook een vluchtpijp. Dassen zijn erg territoriaal en gebruiken voornamelijk vaste plekken waar zij zich terugtrekken om te rusten of zich voort te planten. Ieder jaar verschilt echter welke vaste plek zij gebruiken voor een bepaald doeleinde. Om deze reden dienen alle bestaande burchten en pijpen in een territorium beschouwd te worden als een vaste voortplantings- of rustplaats.

Een uitzondering kan worden gemaakt voor één tot enkele solitair gesitueerde ondiepe pijpen van een das. Deze vallen niet onder de definitie van een vaste voortplantings- of rustplaats, mits de ondiepe graafactiviteit geen functie heeft of heeft gehad als hoofdburcht, bijburcht of vluchtpijp en geen onderdeel uitmaken van een dassenburcht. Een solitair gesitueerde (aanzet tot een) ondiepe dassenpijp met een storthoop tot maximaal ongeveer 1 kruiwagen grond, wordt gezien als een zodanig ondiepe dassenpijp dat niet kan worden gesproken over een vaste voortplantings- of rustplaats van de das. Indien aantoonbaar vastgesteld kan worden dat de solitair gesitueerde pijp ondiep is (door de grootte van de storthoop te beschouwen), kan worden aangenomen dat de das deze locatie (nog) niet als vaste plaats in gebruik heeft of dat deze nog niet noodzakelijk is om de eigenlijke vaste voortplantings- of rustplaatsen te laten functioneren. Solitair gesitueerde, ondiepe dassenpijpen kunnen om bovenstaande redenen worden gezien als zijnde geen vaste voortplantings- of rustplaats en derhalve niet beschermd conform de Wnb (alleen zorgplicht). Het verstoren en opvullen (verwijderen) van een solitair gesitueerde, ondiepe dassenpijp - onder de handelswijze zoals aangegeven in het dassenprotocol - wordt gezien als een handeling die valt onder de vrijstelling van de gedragscode.

2.4. Juridische status dassenprotocol

Het voorliggende dassenprotocol is een soortspecifieke uitwerking van de goedgekeurde gedragscode Wet natuurbescherming voor Waterschappen van de Unie van Waterschappen (Unie van Waterschappen, 2019). Als er volgens de goedgekeurde gedragscode wordt gewerkt, geldt een vrijstelling van de verbodsbepalingen uit de Wnb voor de beschermde das met betrekking tot bestendig beheer en onderhoud. Ieder waterschap dient bestuurlijk in te stemmen met het gebruik van de gedragscode, middels een besluit van het waterschapsbestuur. De instemming dient zijn weerslag te hebben op het beleid van het waterschap, dat erop gericht dient te zijn dat bij werkzaamheden met betrekking tot streng beschermde soorten te allen tijde zorgvuldig wordt gehandeld en de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar mag komen. Dit is uitgewerkt bij de toepassing van de gedragscode bij uitvoeringsprojecten en onderhoudswerkzaamheden. Daarnaast geldt de algemene zorgplicht. Het voorliggende dassenprotocol als vrijstelling voor de ontheffingsplicht is verder afhankelijk van eventuele voorschriften volgend uit en de geldigheid van het goedkeuringsbesluit van de gedragscode van de Unie van Waterschappen.

Voor het voorliggende dassenprotocol is er feitelijk geen nieuw besluit nodig, dit betreft immers een uitwerking van de gedragscode waarmee het waterschapsbestuur reeds heeft ingestemd. Vanwege gewenste transparantie over de omgang met de das door waterschappen, wordt aanbevolen dit protocol voor te leggen aan de betreffende besturen ter instemming, waarna het protocol openbaar bekend kan worden gemaakt.

Het dassenprotocol is expliciet géén uitwerking van de gedragscode Soortenbescherming van Rijkswaterstaat (Rijkswaterstaat, 2018). Die gedragscode kent eigenstandige overwegingen die verder gaan dan de reikwijdte van de gedragscode van de Unie van Waterschappen. Het dassenprotocol heeft in die zin geen juridische status met betrekking tot de gedragscode

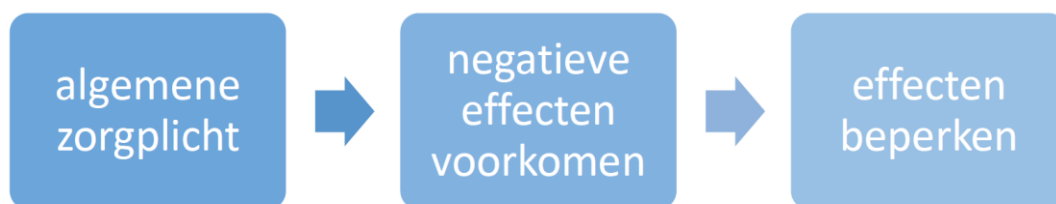
van Rijkswaterstaat. Deel 2 van dit dassenprotocol is evenwel te gebruiken als document waarin handelswijzen staan beschreven hoe om te gaan met de das met betrekking tot beheer en onderhoudswerkzaamheden door Rijkswaterstaat.

3 AFWEGINGEN

3.1. Vereisten conform gedragscode Unie van Waterschappen

Voor het opstellen van het dassenprotocol is de nieuwe goedgekeurde gedragscode gevolgd van de Unie van Waterschappen uit 2019. Het dassenprotocol is een soortspecifieke uitwerking daarvan. Onderdeel van de goedkeuring is het goedkeuringsbesluit van de Minister, waarin aanvullende voorwaarden kunnen staan. Daarom dient het protocol de vereisten aan te houden die in zowel de gedragscode als het goedkeuringsbesluit staan.

Als uitgangspunt voor de concrete uitwerking in werkprotocollen wordt conform de vereisten uit de gedragscode de volgende strategie gevolgd:

Deze ‘trits’ betekent dat de gebruiker van dit protocol allereerst dient te proberen negatieve effecten te voorkomen door geen (of zo weinig mogelijk) werkzaamheden te verrichten in periodes waarin de soort kwetsbaar is: tijdens de voortplantingsperiode, de winterrust en/of migratie (zie paragraaf hierna).

Wanneer het niet mogelijk is om te werken buiten de kwetsbare periodes, worden schadebeperkende (mitigerende) maatregelen getroffen (zie Deel 2, Werkprotocollen). Het waterschap wijkt pas af van het voorkeurscenario als dat vanwege de primaire waterschapstaken in redelijkheid niet anders kan. Een ontheffing is nodig als – ondanks toepassing van de gedragscode – de functionaliteit van vaste voortplantings- of rustplaatsen van een soort niet kan worden gegarandeerd door het nemen van mitigerende maatregelen. Dit geldt dus als mitigerende maatregelen niet afdoende zijn om te voorkomen dat een vaste voortplantings- of rustplaats van de das beschadigd of vernield wordt (zie ook paragraaf 2.3 voor de gehanteerde definities). Dan is er namelijk geen sprake meer van zorgvuldig handelen zoals gedefinieerd in artikel 3.31, lid 3 sub b, 2° van de Wnb. Met betrekking tot beheer en onderhoud wordt in de gedragscode aangegeven dat er in beginsel dassenburchten moeten worden gespaard. In de goedgekeurde gedragscode van de Unie van Waterschappen wordt dan ook met betrekking tot beheer en onderhoud aangegeven dat voor onvermijdelijke schade aan dassenburchten, waarbij de functie van de dassenburcht wordt aangetast of verloren gaat, altijd een ontheffing moet worden aangevraagd.

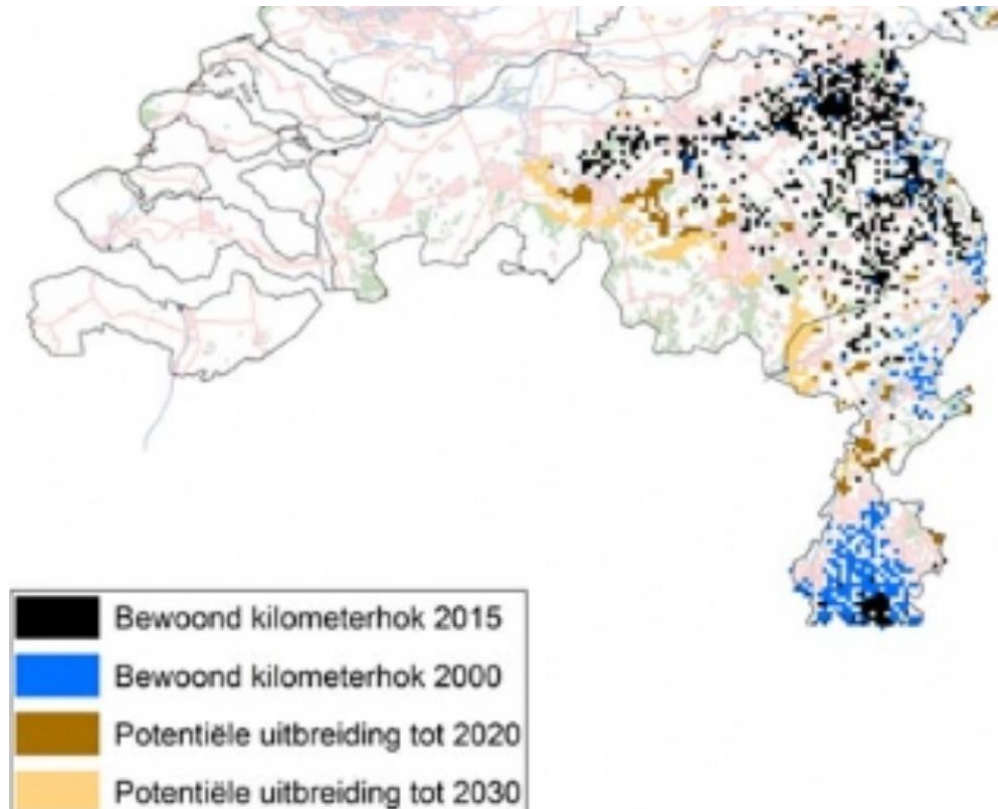
De deelnemende waterschappen hebben voor een deel al maatregelen uitgewerkt hoe om te gaan met beschermde soorten en de das specifiek om effecten bij beheer en onderhoud te voorkomen. Het dassenprotocol is bedoeld ter aanvulling van deze maatregelen en moet een bijlage vormen van de beheer- en onderhoudsplannen van de waterschappen in Noord-

Brabant. Daarnaast moet het dassenprotocol ook als een op zichzelf staand document kunnen worden geraadpleegd.

3.2. Staat van instandhouding das Noord-Brabant

De das heeft landelijk een stabiele tot toenemende trend. Op de Rode Lijst 1995 en 2009 is de das aangegeven als 'thans niet bedreigd'. Verder is de das een doelsoort voor ontsnippering van infrastructuur. Op landelijk en provinciaal niveau heeft de das een gunstige staat van instandhouding. De hoogste dichtheid aan dassenactiviteiten is met name te vinden in het oostelijk deel van Noord-Brabant (zie figuur 2 en bijlage 1). De das heeft in verschillende delen van de provincie een populatie. De trend van de populatie van de das in Oost-Brabant is als gunstig te beschouwen; deze populatie maakt deel uit van de metapopulatie aan beide zijden van de Maas. In het uiterste westen van Noord-Brabant is er eveneens sprake van een toenemende trend door nieuwe vestiging. West- en Midden-Brabant hebben echter nog geen aaneengesloten dassenpopulatie met optimale dichtheden. Om deze reden is uitbreiding zeker te verwachten, met name op de hogere zandgronden. Op regionaal niveau is deze groei met name te verwachten vanuit de populatie in Oost-Brabant in westelijke richting, wat is aangegeven in figuur 2. De basis van de figuur is onder meer een studie van de Zoogdiervereniging waarin de trend van 2015 is doorgezet naar 2020 en 2030 op basis van de geschiktheid van het landschap als potentieel leefgebied van de das (Hollander & La Haye, 2014). Deze studie geeft aan dat een populatiegroei te verwachten is vanuit de betrokken populatie in Oost-Brabant in zuidoostelijke en zuidwestelijke richting. Het beeld is echter niet geheel compleet; in het uiterste westelijke deel van de provincie Noord-Brabant heeft

Figuur 2. Verspreiding Das in 2015 met aangegeven de potentiële verspreiding in 2020 en 2030. Bron: Das&Boom.

zich ook een dassenclan gevestigd die bezig is met een uitbreiding in oostelijke richting. Vanwege de toenemende trend en voldoende toekomstperspectief van beide populaties, is de staat van instandhouding van beide populaties als gunstig te beschouwen.

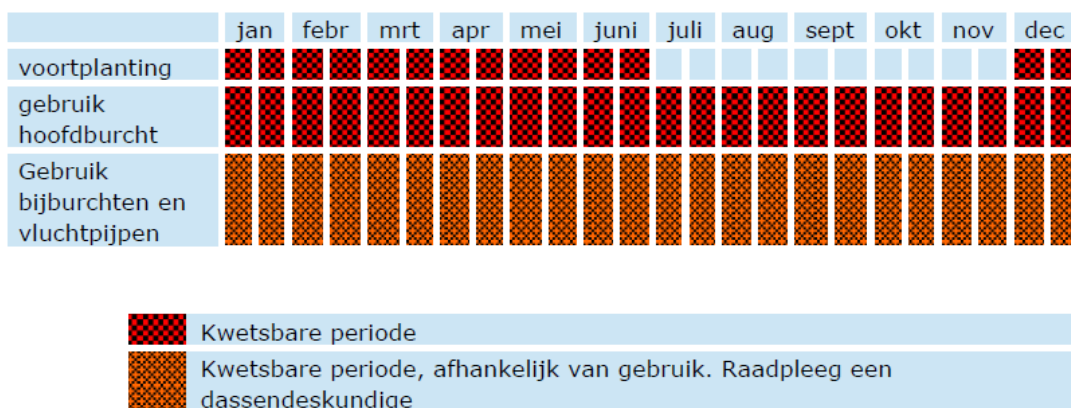
De bij de NDFF bekende verspreiding van de das in Noord-Brabant is aangegeven op de kaart in bijlage 1. De kaart geeft een indicatie van de relatieve grootte van populaties in de diverse delen van de provincie.

3.3. Kwetsbare perioden Das

De das gebruikt zijn burcht jaarrond. Met betrekking tot een dassenburcht kan het gehele jaar aangemerkt worden als kwetsbare periode voor de das. In figuur 3 zijn de verschillende perioden aangegeven conform het Kennisdocument Das (BIJ12, 2017). De meest kwetsbare periode is de voortplantingsperiode. De kwetsbare periode van de voortplanting begint bij de zwangerschap in december en eindigt op het moment dat de jongen zelfstandig hun weg kunnen gaan eind juni⁶. De genoemde perioden kunnen eerder of later beginnen of eindigen, afhankelijk van de lokale klimatologische omstandigheden en afhankelijk van de meteorologische omstandigheden voorafgaand aan of tijdens de werkzaamheden.

Er kan geen gunstige periode worden aangegeven om werkzaamheden in de directe omgeving van een dassenburcht uit te voeren. Zeker de werkzaamheden binnen een straal van 20 meter van de dichtstbijzijnde toegang tot een dassenburcht moeten zo veel mogelijk vermeden worden. Is dat niet mogelijk, dan moeten de werkzaamheden plaatsvinden in de periode dat de burcht niet in gebruik is als voortplantingsplaats, dus in de periode juli tot en met november. Hetzelfde geldt voor activiteiten die alleen effect hebben op de habitat van de das.

Voor meer inhoudelijke informatie over de das wordt verwezen naar het Kennisdocument Das, dat door BIJ12 is opgesteld (BIJ12, 2017).

Figuur 3. Kwetsbare perioden van de das. Uit: Kennisdocument Das (BIJ12, 2017). Onder dassendeskundige wordt in dit protocol verstaan een ecologisch deskundige zoals omschreven in paragraaf 2.1.

⁶ Deze periode komt overeen met de voortplantingsperiode van de das genoemd in de gedragscode van de Unie van Waterschappen (Unie van Waterschappen, 2019).

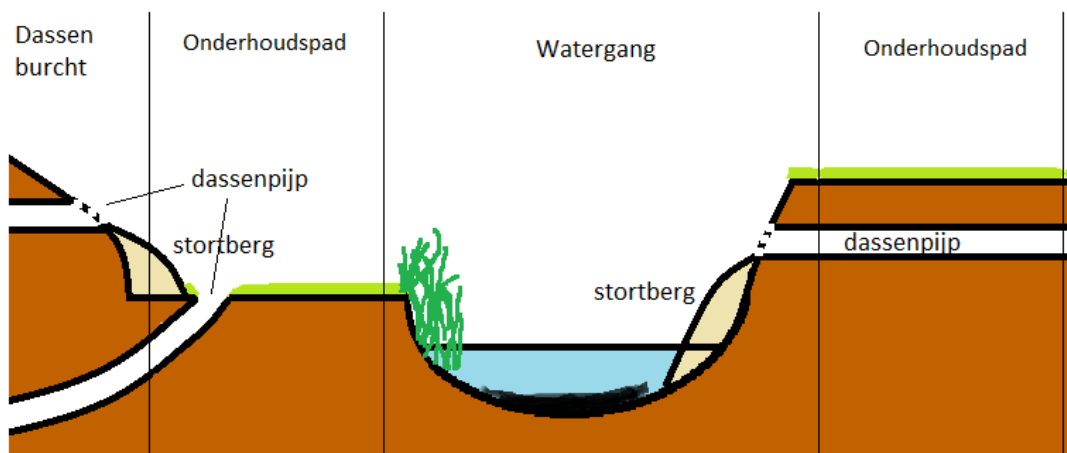
Figuur 4. De das (*Meles meles*), tekening door Walter Heubach (1865-1923).

3.4. Effectbeoordeling bestendige beheer- en onderhoudswerkzaamheden

Dit dassenprotocol is geschreven om een werkwijze op te stellen voor bestendige beheer- en onderhoudswerkzaamheden zoals genoemd in Deel 2, Werkprotocollen. Dit betreft regelmatig terugkerend beheer of onderhoud dat al langere tijd plaatsvindt. Het herstel van ondiepe graafactiviteiten waarbij nog geen sprake is van een vaste voortplantings- of rustplaats (zoals aangegeven onder gehanteerde definities in paragraaf 2.3) van een das in waterkeringen, valt tevens onder bestendig beheer en onderhoud. Alle andere activiteiten betreffen ruimtelijke ingrepen, waaronder achterstallig onderhoud, grootschalige baggerprojecten of graafwerkzaamheden. Daaronder vallen ook werkzaamheden om vaste voortplantings- en rustplaatsen van de das in waterkeringen te verwijderen.

Met betrekking tot de das geldt dat de bestendige beheer- en onderhoudswerkzaamheden aan watergangen alleen effecten hebben op de das of zijn vaste voortplantings- en rustplaatsen als deze zich in de directe invloedssfeer bevinden. Onder de invloedssfeer kan worden verstaan: dassenburchten langs werkpaden of watergangen; dassenpijpen en stortbergen onder werkpaden of in het talud van watergangen (zie situatieschetsen in figuur 5 en 6). Met betrekking tot het opstellen van het dassenprotocol is, conform de genoemde afstanden in de werkwijzen van de gedragscode van de Unie van Waterschappen 2019, een afstand aangehouden van 20 meter vanaf de ingreep als invloedssfeer. Voor baggerwerkzaamheden geldt een afstand van 50 meter als invloedssfeer binnen de kwetsbare periode van de das (december tot en met juni). De bestendige beheer- en onderhoudswerkzaamheden worden doorgaans langs lijnvormige elementen uitgevoerd (waterkering of watergang). Deze dienen binnen een dagdeel afgerond te zijn bij burchten, pijpen of wissels die in de invloedssfeer

liggen. Een uitzondering vormt het peilbeheer, dat op lokaal niveau wordt gestuurd en waarbij geen directe handelingen ter plekke worden verricht. De invloedssfeer met een afstand van 20 of 50 meter heeft betrekking op de afstand vanaf de dichtstbijzijnde dassenpijp tot aan de werkzaamheden aan dezelfde zijde van de watergang, aangezien het erg lastig is in te schatten hoe ver een dassenpijp ondergronds reikt of er eventueel een kamer is en daarmee wordt verstoord of aangetast door de werkzaamheden (zie figuur 6). De afstand van 20 meter (of 50 meter bij baggerwerkzaamheden in de kwetsbare periode) geldt niet als wordt gewerkt aan de andere zijde van de watergang of vanaf het water.

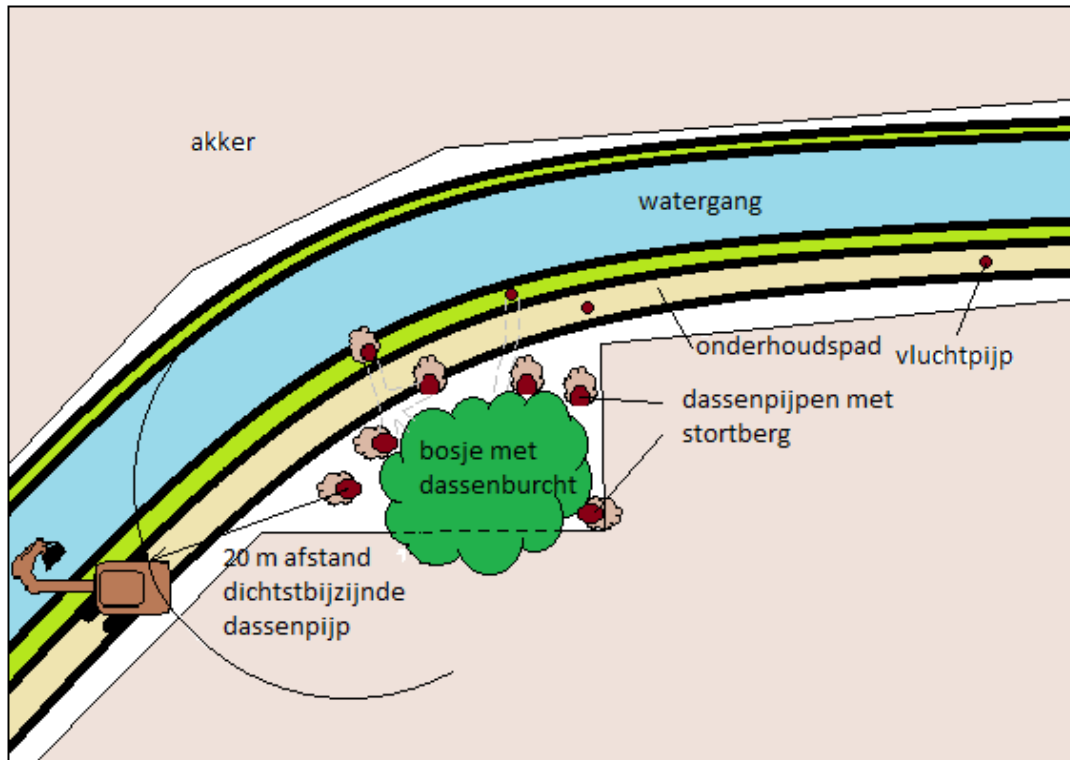

Figuur 5. Situatieschetsen dassenburchten bij watergangen of onderhoudspad.

Met betrekking tot vaste voortplantings- en rustplaatsen van de das binnen de zone van 20 meter van de bestendige beheer- en onderhoudsmaatregelen of 50 meter van baggerwerkzaamheden in de kwetsbare periode, kunnen negatieve effecten (zoals het beschadigen of vernietigen van een burcht) niet geheel worden uitgesloten. Indien er sprake is van een in gebruik zijnde dassenburcht of actieve pijp, kan de das worden verstoord of aangetast. Er is dan op voorhand niet aan te geven of door verstoring of aantasting een zodanige schade optreedt dat de das de pijp of dassenburcht zal verlaten. De kans is aanwezig op het aantasten van de functionaliteit van vaste voortplantings- of rustplaatsen van de das. De verstoring van een kraamburcht in de voortplantings- en opgroeiperiode (december t/m juni) kan daarbij ook effect hebben op het voortplantingssucces. Tevens is er kans op het doden en verwonden van exemplaren in pijpen of burchten, als deze door de werkzaamheden instorten. Om deze reden zijn in dit dassenprotocol mitigerende maatregelen opgenomen om verstoring en aantasting te voorkomen of te beperken (deel 2 Werkprotocollen). Voor zover noodzakelijk, is er in het dassenprotocol ruimte opgenomen voor maatwerk. Uitgangspunt is dat de functionaliteit van de vaste voortplantings- en rustplaats behouden blijft, deze niet wordt beschadigd of vernield en er zorgvuldig wordt omgegaan met individuele exemplaren van de das (zorgplicht). Indien de functionaliteit niet kan worden gewaarborgd (als het nemen van mitigerende maatregelen niet mogelijk is), is er mogelijk sprake van een zodanige schade aan de vaste voortplantings- en rustplaats dat een ontheffing nodig is.

Op voorhand worden er geen effecten verwacht op de gunstige staat van instandhouding van de das door de bestendige beheer- en onderhoudswerkzaamheden, indien deze volgens dit dassenprotocol worden uitgevoerd (zorgvuldig handelen). Er is dan namelijk geen sprake

Figuur 6. Situatieschets van een dassenburcht bij een watergang en onderhoudspad met dassenpijpen en vluchtpijpen in het onderhoudspad en talud.

van het verlies van de functie van vaste voortplantings- of rustplaatsen, waardoor de huidige staat van instandhouding gewaarborgd blijft. Indien er sprake is van beschadiging of vernieling van een vaste voortplantings- of rustplaats zoals is aangegeven in paragraaf 2.3, zal dit mogelijk wel een effect hebben op de lokale dassenclan. Ook kan dit leiden tot een effect op populatieniveau, waarbij het effect op de populatie in West-Brabant groter zal zijn dan in Oost-Brabant gezien de betrekkelijk kleine populatie. Voor een handeling met een dergelijk effect is een ontheffing op de Wnb noodzakelijk.

Alternatieven zijn verder niet mogelijk qua locatie, aangezien de beheer- en onderhoudswerkzaamheden zijn gebonden aan de locatie van watergangen. Wel zijn er alternatieve werkperiodes mogelijk (fasering) en werkwijzen bijvoorbeeld het ontzien van dassenburchten door te werken vanaf de andere zijde van de watergang. Deze alternatieve werkwijzen en werkperiodes zijn aangegeven in de werkprotocollen in deel 2 van dit protocol.

3.5. Afwijking gedragscode

Het doel van dit dassenprotocol is om aan te geven hoe moet worden omgegaan met vaste voortplantings- en rustplaatsen van de das bij bestendig beheer en onderhoud en hoe moet worden omgegaan bij calamiteiten. Door conform de gedragscode te werken, is er sprake van een vrijstelling van de Wnb waardoor er niet telkens een ontheffing hoeft te worden aangevraagd. Ontheffing is wel noodzakelijk indien dassenburchten worden geschaad. In de gedragscode staat dit niet letterlijk, maar komt het volgen van de aangegeven werkwijzen op voorgaande neer. Bovendien volgt dit uit de definitie van zorgvuldig handelen in de wet (zie ook Hoofdstuk 2 en paragraaf 3.1). Het sparen van dassenburchten heeft in de

gedragscode voornamelijk betrekking op het voorkomen van schade aan burchten in de voortplantingsperiode van de das (in periode december t/m juni, minimaal 20 tot 50 meter afstand houden, afhankelijk van de type ingreep). De definitie van schade aan dassenburchten is echter niet uitgewerkt in de gedragscode. Zoals wordt aangegeven in paragraaf 2.3 en 3.1, wordt in dit dassenprotocol de term 'schade' zo geïnterpreteerd dat wordt bedoeld op een negatief effect van een activiteit op de vaste voortplantingsplaats of rustplaats van de das en deze niet meer kan functioneren als zodanig. Alle andere vormen van verstoring of aantasting waarbij de vaste voortplantings- of rustplaats niet wordt beschadigd of vernield, of de functie van deze plaatsen niet verloren gaat – al dan niet na het nemen van mitigerende maatregelen – worden niet gezien als schade waarvoor een ontheffing moet worden aangevraagd, maar vallen onder de vrijstelling van de goedgekeurde gedragscode.

In de gedragscode wordt aangegeven dat onder bepaalde omstandigheden kan worden afgeweken van de gedragscode zonder afbreuk te doen aan de vrijstelling van de verbodsbepalingen in artikel 3.10, lid 1 van de Wnb. In paragraaf 2.6 van de gedragscode is aangegeven dat van de werkwijze die is beschreven in de gedragscode onder voorwaarden kan worden afgeweken. Van de gedragsregels, die zijn voorgeschreven in de gedragscode, kan onder de volgende voorwaarden worden afgeweken:

- 1) In het project- of onderhoudsplan of in een separaat ecologisch werkprotocol dient overtuigend te worden gemotiveerd, waarom het in dit concrete geval niet mogelijk is of, gelet op de negatieve effecten voor de betreffende soort, niet wenselijk is om te handelen volgens de in de gedragscode beschreven gedragsregel.
- 2) In het project- of onderhoudsplan of ecologisch werkprotocol (lees ook: soortprotocol) dient overtuigend te worden gemotiveerd dat de gekozen werkwijze voor de betreffende soort minimaal hetzelfde effect heeft als in de gedragscode beschreven gedragsregel, of zelfs een gunstiger effect.
- 3) Deze documentatie dient te allen tijde beschikbaar te zijn voor toezichthouders op de naleving van de wet.
- 4) De desbetreffende documentatie dient minimaal twee jaar na afloop van de werkzaamheden te worden bewaard met het oog op eventuele controle door een controlerende instantie.
- 5) De afwijking dient door een ecologisch deskundige⁷ verantwoord te worden.

Als daar niet aan wordt voldaan, dan is de voorgeschreven werkwijze uit paragraaf 4.4 van de gedragscode leidend of geldt de wettelijke plicht om ontheffing aan te vragen. Zoals al aangegeven en onderbouwd in paragraaf 3.2 en 3.4, worden geen effecten verwacht op de gunstige staat van instandhouding van de das binnen de provincie Noord-Brabant als gevolg van de uitvoering van het bestendig beheer en onderhoud van watergangen conform dit dassenprotocol. De alternatievenoverwegingen zijn tevens behandeld en zijn verwerkt in de werkprotocollen in deel 2 van dit dassenprotocol. Voor zover de interpretatie zoals hierboven is aangegeven afwijkt van de gedragscode, wordt in deel 2 van dit dassenprotocol voldoende onderbouwd en gemotiveerd:

- a) óf wordt afgeweken van de werkwijzen in de gedragscode; en,
- b) dat de afwijking geen afbreuk doet aan het duurzaam voortbestaan van de das in de provincie Noord-Brabant; en,
- c) dat er sprake is van zorgvuldig handelen.

---

⁷ Zie noot 3 op bladzijde 17.

4 REIKWIJDTE DASSENPROTOCOL

De reikwijdte van het voorliggend dassenprotocol is gelijk aan de reikwijdte van de gedragscode van de Unie van Waterschappen. Het protocol is immers een uitwerking van deze gedragscode. Om deze reden volgen hieronder de relevante delen uit de tekst van de gedragscode met betrekking tot de reikwijdte.

4.1. Vrijstelling

Bij naleving van de gedragscode geldt de vrijstelling voor das voor de uitvoering van werkzaamheden in het kader van:

- Bestendig beheer en onderhoud

Werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud worden in dit hoofdstuk nader benoemd. Het betreft werkzaamheden die het Waterschap volgens de gedragscode uitvoert in het kader van zijn wettelijk opgedragen taak. Voor alle genoemde werkzaamheden geldt dat zij plaatsvinden in het kader van de volksgezondheid en openbare veiligheid en/of de bescherming van de flora- en fauna (zie ook paragraaf 2.1 van de gedragscode Unie van Waterschappen). Dit betreffen wettelijke belangen genoemd in de Wnb die vereist zijn voor de goedkeuring van een gedragscode als vrijstelling voor handelingen in het kader van bestendig beheer en onderhoud, bestendig gebruik of ruimtelijke ontwikkeling of inrichting (artikel 3.31. lid 2, sub a Wnb).

De Wnb verstaat onder ‘bestendig beheer en onderhoud’ werkzaamheden die gericht zijn op het handhaven van de bestaande situatie. Met betrekking tot de gedragscode van de Unie van Waterschappen betreft dit het in stand houden van waterstaatswerken volgens of binnen de legger (of de keur). Maatregelen zijn soms ingrijpend, zoals bij maaien of baggeren, maar zijn tevens een voortzetting van het beheer in het verleden. De werkzaamheden vinden doorgaans plaats in een cyclisch regime, die zijn vastgelegd in een beheer- of onderhoudsplan. Het vóórkomen van soorten is vaak afhankelijk van het gevoerde beheer. Continuering is vaak een voorwaarde voor het voortbestaan van deze soorten ter plaatse.

Werkzaamheden die buiten de legger of de leggerafmetingen vallen (veelal grootschalig en/of achterstallig onderhoud⁸) voldoen niet aan de hierboven genoemde criteria en vallen daarom in de categorie ‘ruimtelijke ontwikkeling en inrichting’. Het dassenprotocol gaat niet over deze categorie werkzaamheden. In dergelijke gevallen dient te worden teruggevallen op de werkwijzen uit de gedragscode die hier wel op toeziet, of dient, indien niet kan worden gewerkt conform een gedragscode, een ontheffing te worden aangevraagd. De gedragscode, en daarmee ook het dassenprotocol, heeft verder alleen betrekking op de in de Wnb

---

⁸ Achterstallig onderhoud zijn die activiteiten die geen regelmatig terugkerend beheer- of onderhoudswerkzaamheden betreffen dat al langere tijd plaatsvindt zonder dat deze activiteiten in de weg hebben gestaan aan de vestiging en het behoud van individuen van beschermde soorten in de gebieden waarin de activiteiten plaatsvinden. Voorbeelden van achterstallig onderhoud zijn de kap van verboste terreinen, snoeien van dichtgegroeide oeverdelen of schonen van dichtgegroeide watergangen.

beoogde soortbescherming en heeft dus geen betrekking op eventuele andere verplichtingen die voortvloeien uit de ecologische doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water of de Waterwet.

Met betrekking tot de das dient te allen tijde zorgvuldig te worden gehandeld. Dit gaat verder dan de zorgplicht en houdt in dat, voor zover redelijkerwijs te vergen is, alles verricht of gelaten dient te worden om te voorkomen of te beperken dat exemplaren worden gedood of verwond of dat verblijfplaatsen worden beschadigd of vernield. De werkzaamheden hebben niet de intentie om exemplaren te verwonden of te doden of verblijfplaatsen te beschadigen of vernielen. Door het nemen van preventieve of mitigerende maatregelen kan dit worden voorkomen. Iedere actie die als gevolg heeft dat exemplaren van de das worden verwond of gedood, of waarbij vaste voortplantings- of rustplaatsen worden beschadigd of vernield (met uitzondering van calamiteiten, zie hoofdstuk 6), valt buiten de werking van dit dassenprotocol (voorwaardelijke opzet). Daarvoor is een ontheffing nodig.

Dit dassenprotocol heeft betrekking op de volgende **bestendige beheer- en onderhoudswerkzaamheden** zoals ook genoemd in de gedragscode onder paragraaf 2.5 (met Brabantse voorbeelden):

- Schonen en maaien van wateren: maaionderhoud (schonen / maaien / maaisel deponeeren);
- Maaien van bermen, waterkeringen, regenwaterbuffers op en langs lijnvormige elementen;
- Baggeren / herprofilieren van wateren (onderhoud aan oevers) en regenwaterbuffers;
- Snoeien en dunnen van opgaande beplanting;
- Onderhoud waterkeringen en duikers / herprofilering oevers en kaden
- Peilbeheer;
- Onderhoud onderhoudspaden.

Ter aanvulling geldt dat het voorliggend dassenprotocol is opgesteld voor het werkgebied van de waterschappen op het grondgebied van de provincie Noord-Brabant. Voor het opstellen van het protocol is onder meer beoordeeld wat de huidige verspreiding en status is van de das binnen de provincie, welke beheer- en onderhoudswerkzaamheden worden uitgevoerd en wat de effecten zijn van de maatregelen op de regionale staat van instandhouding van de das. Gebruik van het dassenprotocol in andere provincies kan mogelijk andere effecten hebben op de das of een andere impact op de regionale staat van instandhouding van de das. Er wordt dan ook aanbevolen om bij gewenst gebruik van het dassenprotocol in andere provincies, de situatie van de das en de effecten van de werkzaamheden op de das voor het betreffende werkgebied van het waterschap te beoordelen. Verder wordt aanbevolen met een ecologisch deskundige af te stemmen of het voorliggend dassenprotocol voldoet aan de vereisten uit de gedragscode van de Unie van Waterschappen voor gebruik in een ander waterschap (zie paragraaf 3.1 Afwegingen).

4.2. Ontheffingsnoodzaak

Het uitgangspunt van het dassenprotocol is een handelswijze hoe om te gaan met de beschermde das bij bestendige beheer- en onderhoudswerkzaamheden. De basis wordt gevormd door de gedragscode Soortenbescherming bestendig beheer en onderhoud van de Unie van Waterschappen, zoals hiervoor reeds aangegeven. Als wordt gehandeld conform

de gedragscode, geldt een vrijstelling om de verbodsbepalingen te mogen overtreden. De vrijstelling geldt voor handelingen waarbij beschadiging en vernieling van voortplantings- en rustplaatsen en effecten op de ecologische functionaliteit van deze plaatsen wordt voorkomen. Een ontheffing is echter wel nodig als een voortplantings- of rustplaats van de das wordt beschadigd of vernield of als de ecologische functionaliteit van deze type plaatsen wordt aangetast. Daarbij is er afhankelijk van het doel van de handeling sprake van verschillende te volgen procedures om te komen tot een ontheffing:

- 1) Als in het kader van bestendige beheer- en onderhoudswerkzaamheden schade door de das moet worden bestreden (bijv verwijderen storthoop in watergang) óf schade of risico's moet worden voorkomen (bijv plaatsen oeverversterking ter voorkoming van uitspoeling zand van storthoop in watergang), kan, volgens de Beleidsregel natuurbescherming van de provincie Noord-Brabant, via de FBE een incidentele ontheffing worden aangevraagd.⁹ De FBE vormt het loket voor deze type aanvragen. In die gevallen geldt een behandeltermijn van 20 werkdagen (artikel 6.7 Beleidsregel natuurbescherming provincie Noord-Brabant).¹⁰
- 2) Als in het kader van bestendig beheer en onderhoud er géén sprake is van het bestrijden van schade van de das of het voorkomen van schade, maar er wél sprake is van beschadiging of vernieling van een vaste voortplantings- of rustplaats of het aantasten van de ecologische functionaliteit van deze plaatsen (bijv. strikte noodzaak om binnen 20 meter van dassenburcht te rijden met materieel of andere verstorende danwel beschadigende activiteiten), dan is er sprake van een reguliere procedure (een ruimtelijke ingreep). In die gevallen kan geen ontheffing worden aangevraagd bij de FBE (aangezien het niet schade-gerelateerd is), maar dient een reguliere ontheffing te worden aangevraagd bij de provincie.¹¹ De behandeltermijn betreft 13 weken, met de mogelijkheid van het bevoegd gezag om deze met 7 weken te verlengen (artikel 5.1 Wnb).

---

⁹ <https://www.faanabeheereenheid.nl/noordbrabant/FBE-INFORMATIE/Uitvoering/Ontheffing/Incidentele-ontheffing>

¹⁰ https://www.brabant.nl/actueel/regelingen/CVDR600919_14

¹¹ https://www.brabant.nl/Applicaties/Producten/Wet_natuurbescherming_ontheffing_beschermde_soorten_16411

DEEL 2

WERKPROTOCOLLEN

5 WERKPROTOCOLLEN

5.1. Voorbereiding van werkzaamheden

Inventarisatie en gegevensbeheer

Voorafgaand aan de uitvoering van werkzaamheden moet het personeel en de aannemer die de werkzaamheden uitvoeren, op de hoogte worden gebracht van de eisen en preventieve of mitigerende maatregelen conform de hierna volgende werkprotocollen in dit dassenprotocol. Tevens dient te allen tijde de interne database te worden geraadpleegd op actieve dassenburchten of dassenpijpen direct langs of in onderhoudspaden en taluds van watergangen (binnen een straal van 20 meter vanaf de locatie van de werkzaamheden of 50 meter vanaf baggerwerkzaamheden in de voortplantingsperiode van de das, zie ook overwegingen Deel 1 Dassenprotocol, paragraaf 3.4). Voorwaarde voor een goede en correcte uitvoering van dit dassenprotocol, is het verkrijgen van een actueel verspreidingsbeeld van de das in het werkgebied en goede afstemming met een ecologisch deskundige bij knelpunten of maatwerk. Voor een actueel verspreidingsbeeld wordt zoveel mogelijk de locatie van bekende dassenburchten in de digitale omgeving van het waterschap opgeslagen en worden data van onder meer de NDFF in de database van het waterschap opgenomen. Indien noodzakelijk voor een actueel beeld van dassenburchten langs watergangen, kan worden gedacht aan een aanvullende inventarisatie of monitoring, bijvoorbeeld door muskusrattenbestrijders. (zie paragraaf 5.7).

Afstemming werkzaamheden

Dit dassenprotocol (of een daarvan afgeleide werkinstructie) dient onderdeel uit te maken van de beheer- en onderhoudsplannen van het waterschap en moet tevens worden verstrekt aan de (onder)aannemer die het werk uitvoert. Waar noodzakelijk worden de maatregelen in dit dassenprotocol besproken tijdens de toolboxmeeting voorafgaand aan het werk. Hierin worden de verantwoordelijkheden afgestemd, de maatregelen uit dit dassenprotocol besproken en eventuele knelpunten in uitvoering opgelost door maatwerk te leveren binnen de voorwaarden van dit dassenprotocol (indien noodzakelijk, in samenspraak met een ecologisch deskundige¹²). **Het waterschap beslist over de noodzaak om bij dassenburchten te werken in de kwetsbare voortplantingsperiode van de das. Dit is alleen toegestaan indien beheer en onderhoud binnen 20 meter en bij baggerwerkzaamheden binnen 50 meter vanaf een dassenburcht noodzakelijk is voor de waarborging van de openbare veiligheid, mits de burcht niet wordt beschadigd of vernield en de functionaliteit niet wordt aangetast (conform de werkwijzen in de gedragscode).**

Controle vooraf

Een belangrijk aandachtspunt is de afstemming van de controle voorafgaand aan het werk. Ieder jaar wordt door deskundigen de kaart met dassenburchten in de invloedssfeer van de werkzaamheden geactualiseerd. Uitgangspunt is de database van het waterschap, aangevuld met gegevens uit de NDFF, eigen waarnemingen en waarnemingen van derden, bijv. de

---

¹² Zie voetnoot 3 op bladzijde 17

dassenwerkgroep Brabant. Deze kaart wordt alleen intern beschikbaar gesteld en wordt niet aan derden verstrekt.

Een dassenburcht¹³ binnen 20 meter van het werktraject wordt door de onderhoudsmedewerker van het waterschap of Rijkswaterstaat gemarkeerd door 20 meter vanaf de dichtstbijzijnde (zichtbare) dassenpijp een vlag of paal langs het traject te plaatsen met een opvallende kleur (bijv. rood) (zie figuur 7 en 8). Dassenpijpen in het talud of op het werkpad / onderhoudspad worden zo kort mogelijk voor de start van het werk gemarkeerd door eveneens een vlag of paal te plaatsen met een opvallende kleur (bijv. geel of blauw, maar afwijkend van de kleur voor een dassenburcht). De uitvoerder moet eveneens het traject tijdens het werk controleren op aanwezige dassenburchten of dassenpijpen en markeert deze, indien nodig. Zo kort mogelijk maar maximaal twee weken na de uitvoering van het werk dient de markering te worden verwijderd door de onderhoudsmedewerker. Indien nieuwe dassenpijpen worden gevonden, worden deze ingemeten met gps en worden de locaties opgenomen in de NDFP en de interne database van het waterschap.

Figuur 7 en 8. Voorbeelden van markeringen van bijzondere elementen. De type markering en de kleur dient te worden afgestemd met de uitvoerder. Deze dient goed zichtbaar te zijn.

Indien bij de controle voorafgaand aan het werk of tijdens het werk een **nieuwe** dassenpijp of dassenburcht wordt aangetroffen, wordt onverwijld contact opgenomen met een ecologisch deskundige¹⁴. Dit geldt tevens als binnen 20 meter of 50 meter (afhankelijk van de type ingreep) van een dassenburcht of dassenpijp moet worden gewerkt tijdens de kwetsbare periode (december tot en met juni). Als deze deskundige bepaalt dat door de werkwijze de vaste voortplantings- of rustplaats niet wordt beschadigd of vernield en deze kan blijven functioneren, kan worden gewerkt conform dit dassenprotocol. **Indien de ecologisch deskundige bepaalt of aangeeft dat het risico bestaat dat door de uitvoering er wel sprake is van beschadiging, vernieling of aantasting van de functionaliteit van de verblijfplaats, is een ontheffing nodig voor de uitvoering van het werk (zie ook overwegingen hoofdstuk 1).** De betreffende dassenpijp of dassenburcht wordt gemarkeerd en er wordt op een veilige afstand (buiten de bepaalde invloedssfeer (20 of 50 meter) vanaf ingang dichtstbijzijnde pijp) met het beheer of onderhoud hervat. Met betrekking tot calamiteiten (bijv. graafactiviteiten van een das in een waterkering) gelden andere regels. Zie hiervoor hoofdstuk 6.

¹³ Dassenburchten die tot 5 jaar geleden bewoond zijn geweest. Zie paragraaf 2.3 voor definitie van beschermde dassenburchten.

¹⁴ Zie voetnoot 3 op bladzijde 17

Alternatievenoverweging

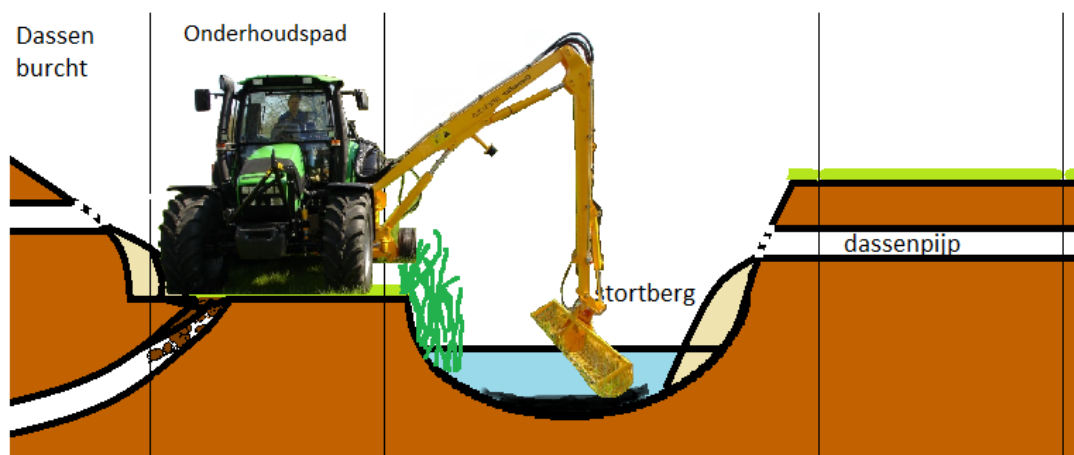
Bij alle werkzaamheden geldt de volgende **alternatievenoverweging** (in volgorde van prioriteit):

- 1) ontzien dassenburcht en dassenpijp door te werken buiten de kwetsbare voortplantingsperiode (december – juni) en aan de andere zijde van de watergang of vanaf het water; is 1 niet redelijkerwijs te vergen, dan:
- 2) indien strikt noodzakelijk voor de openbare veiligheid, is het mogelijk om te werken binnen de voortplantingsperiode, maar dienen dassenburchten en dassenpijpen te worden ontzien door op het traject te werken aan de andere zijde van de watergang of vanaf het water ten opzichte van de burcht. De afstand van 20 meter tot een dassenburcht hoeft dan niet te worden aangehouden, indien de werkzaamheden ter hoogte van de dassenburcht binnen een uur gereed zijn; is 2 niet redelijkerwijs te vergen, dan:
- 3) indien werken aan zijde dassenburcht of dassenpijp: in een straal van 20 meter vanaf de dichtstbijzijnde dassenpijp mag alleen handmatig worden gewerkt met een aangepaste werkwijze (maatwerk, zie maatregelen per type beheer hierna) en zo nodig onder begeleiding van een ecologisch deskundige.

5.2. Schonen en maaiwerk

Definitie gedragscode: Schonen betreft het verwijderen van de vegetatie onder de waterlijn. Maaien betreft het maaien van de vegetatie van het talud boven de waterlijn en van bermen, waterkeringen, oevers, ruigtes, uiterwaarden of werkp pad/onderhoudspad met een maai korf of maai hark. Onderhoudspaden en of schouwpaden worden met schijvenmaaier of in uitzonderingsgevallen met een klepelmaaier gemaaid.

Mogelijke effecten das: verstoring burchtlocaties en dassenpijpen of beschadigen of vernielen voortplantings- of rustplaatsen door rijden over werkpaden/onderhoudspaden waar zich dassenpijpen of burchten in bevinden (zie figuur 9 en 10 voor voorbeelden).

Figuur 9. Voorbeeld mogelijke situaties dassenburcht bij een watergang.

Figuur 10. Voorbeeld dassenpijpen met stortbergen in een talud (foto: Johan Zwanenburg, Ecologica).

Stappenplan werkwijze conform gedragscode (geldt voor alle schoon- en maaiwerkzaamheden):

De watergang, onderhoudspad of andere elementen kunnen worden gemaaid conform de maaiplannen en de vereisten uit de gedragscode (m.b.t. habitatbenadering en rekening houdend met het broedseizoen), behalve de directe omgeving van een dassenburcht of dassenpijp (20m). Daarvoor dient eerst de controle vooraf en de alternatievenoverweging te worden uitgevoerd zoals beschreven in paragraaf 5.1. Vervolgens worden onderstaande mitigerende maatregelen getroffen¹⁵:

- Er wordt in principe niet gemaaid in de kwetsbare periode van de das binnen een straal van 20 meter vanaf dassenburchten (december t/m juni).
- Kortdurende werkzaamheden (maximaal een uur ter hoogte van de dassenburcht) zijn binnen deze periode toegestaan, mits de verstoring wordt beperkt.
- Bij alle werkzaamheden wordt een afstand van minimaal 20 meter tot de burcht aangehouden, met uitzondering van voorbijgaande maai- of schoonbewegingen op het water of aan de andere zijde van het water.
- Alleen in zeer dringende omstandigheden is buiten de voortplantingsperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. Werkzaamheden worden dan handmatig uitgevoerd.
- Indien vanwege de openbare veiligheid¹⁶ de watergang in de omgeving van een dassenburcht wel moet worden gemaaid in de kwetsbare periode, wordt in eerste instantie (indien mogelijk) vanaf de andere zijde van de watergang of vanaf het water gemaaid (zie figuur 11 en 12). De dassenburcht wordt hierbij ontzien.
- Indien niet aan de andere zijde van een watergang kan worden gewerkt of een watergang afwezig is, wordt handmatig het traject beheerd binnen een straal van 20 meter rondom ingang van de dichtstbijzijnde pijp. **De dassenburcht zelf mag niet worden gemaaid om aantasting van de dekking op de burcht te voorkomen.**

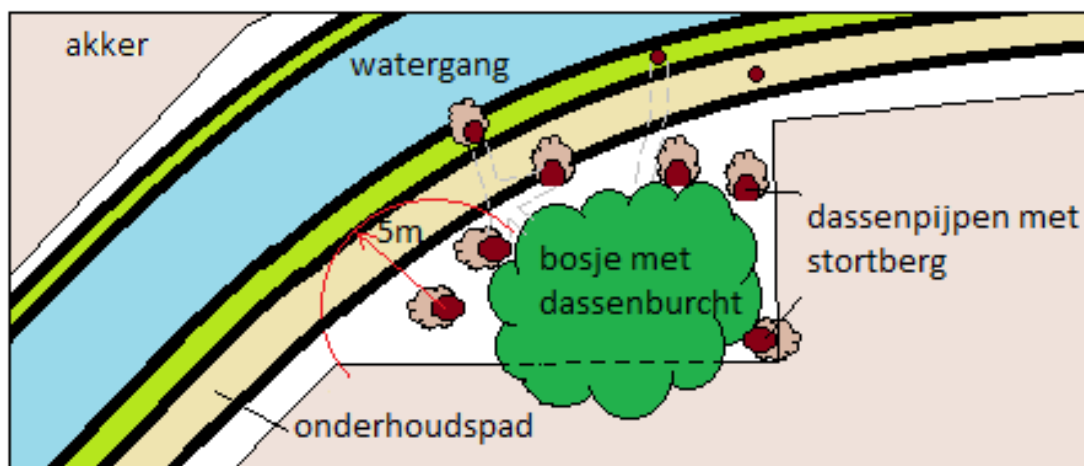
¹⁵ Omwille van de duidelijkheid zijn de in de gedragscode aangegeven termen ‘zoveel mogelijk’, ‘zo mogelijk’ of ‘bij voorkeur’ weggelaten.

¹⁶ Met de noodzaak voor de openbare veiligheid wordt bedoeld de noodzaak om in te grijpen (te maaien in dit geval) ten behoeve van het voorkomen van overstroming, inundatie, of schade: bv aan landbouw door te hoge waterstand of aan infrastructuur. Indien de vegetatie nabij een dassenburcht kan blijven staan tot de volgende maaigang, heeft dit de voorkeur. Het waterschap (projectleider bij toolboxmeeting) beslist of er sprake is van een zodanige noodzaak dat moet worden gewerkt bij dassenburchten.

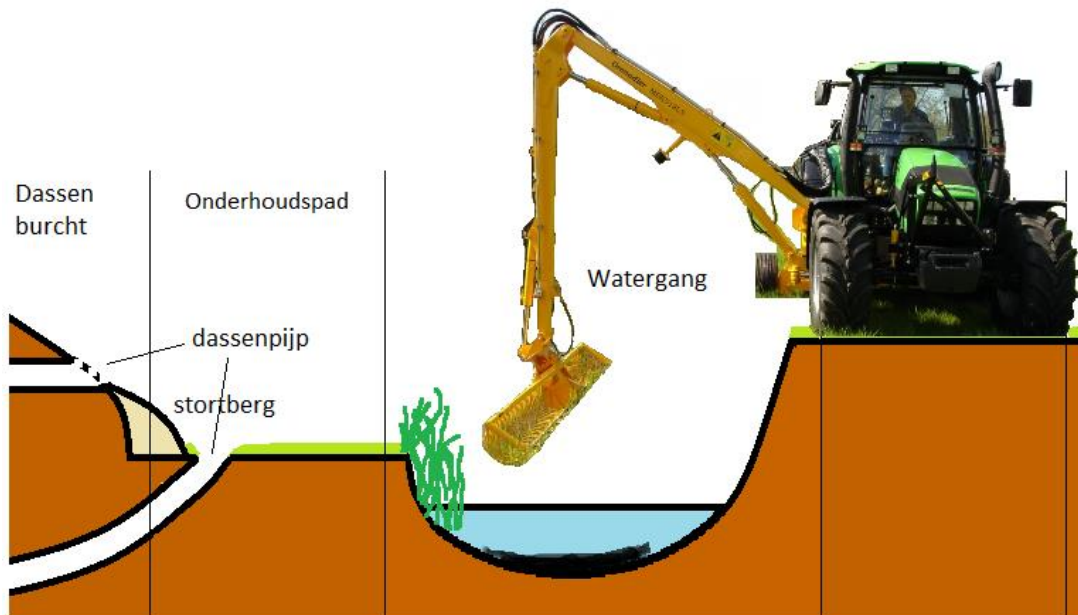
Mogelijke afwijking werkwijze gedragscode¹⁷ (geldt voor alle schoon- en maaiwerkzaamheden):

- Eventuele ingangen van dassenpijpen moeten worden ontzien door te maaien buiten de kwetsbare periode van december tot en met juni. Buiten deze periode dient een afstand van 5 meter rondom de ingang aangehouden te worden die niet mag worden gemaaid (zie figuur 11 en 12). Maaien binnen 20 meter tot 5 meter vanaf pijpen of de burcht mag alleen handmatig, indien de werkzaamheden moeten plaatsvinden aan de zijde van de burcht. Machines aan de zijde van de burcht zijn niet toegestaan binnen de 20 meter vanaf voortplantings- of rustplaatsen zonder ontheffing.
- Stortbergen in de sloot mogen alleen worden verwijderd indien dit noodzakelijk is voor de aan- en afvoer van het water en dan alleen als de functie van de vaste voortplantings- of rustplaats niet wordt aangetast.
- Aanwezige pijpen in het talud worden gemarkeerd (5 meter aan beide kanten) en ontzien. De markering moet duidelijk zichtbaar worden geplaatst voor de uitvoerder, bijvoorbeeld met een vlag aan een stok (op voldoende hoogte boven maaiveld en vegetatie, en zodanig dat het goed zichtbaar is voor de uitvoerder). De zichtbaarheid van de markering moet worden afgestemd met de aannemer.
- Het laten liggen van het maaisel op de kant hoeft geen probleem te zijn. Ter hoogte van een burcht mag geen maaisel worden gedeponerd, ook niet op eventuele dassenpijpen en stortbergen. Met de aanliggende eigenaren worden hierover nadere afspraken gemaakt door het Waterschap/Rijkswaterstaat.

Figuur 11. Voorkomen schade dassenpijp door een afstand van 5 meter van de dassenpijp te houden.

¹⁷ Onderbouwing afwijking: de gedragscode staat het hanteren van een kortere zone van 20 meter toe. De zone van 20 meter zorgt voor een onwerkbaar situatie als er sprake is van meerdere vaste voortplantings- of rustplaatsen per te beheren of te onderhouden traject van de watergang. Daarnaast komt er in een enkel geval de situatie voor dat dassenpijpen hun ingang hebben dicht bij het onderhoudspad of talud waar wordt geschoond of beheerd. In die specifieke situaties is een kortere afstand gewenst. Indien een zone van 5 meter wordt aangehouden, is er met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid geen sprake van de aantasting van de functie van vaste voortplantings- of rustplaatsen, indien de werkzaamheden binnen 20 tot 5 meter handmatig worden uitgevoerd. Het karakter van de ingang van de dassenpijp blijft behouden, waardoor verstoring wordt beperkt. Indien een kortere afstand nodig is of indien binnen 20 meter om de waterschapstaken uit te voeren, dient een ecologisch deskundige te worden geraadpleegd die schriftelijk (in een logboek) dient aan te geven dat de burcht niet wordt beschadigd, vernield of de functie van de burcht niet verloren gaat. Als deze wel verloren dreigt te gaan, is een ontheffing noodzakelijk.

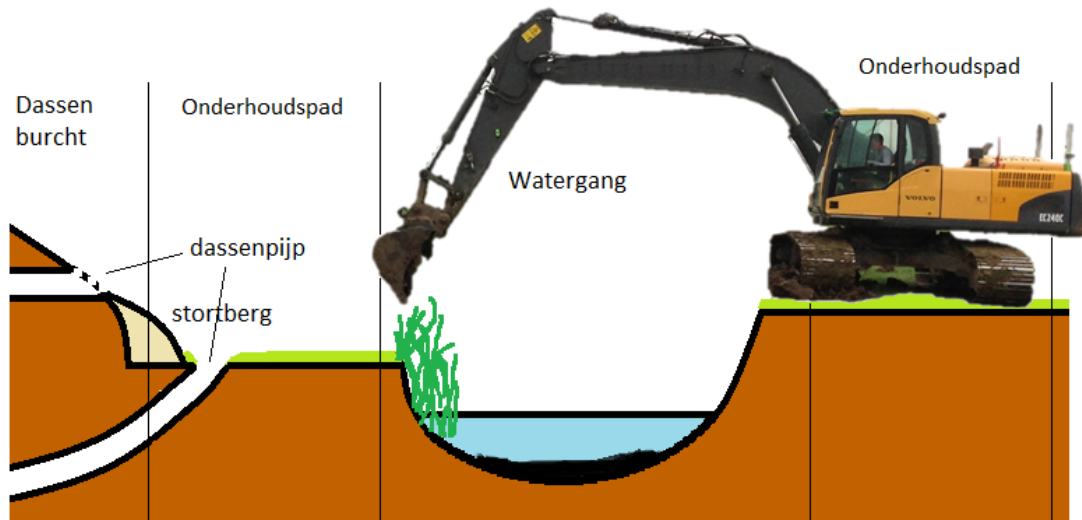

Figuur 12. Werken vanaf andere zijde watergang om een dassenburcht te ontzien.

5.3. Baggeren / herprofileren wateren

Definitie gedragscode: Baggeren en herprofileren van wateren en vlakvormige wateren (vijverpartijen, poelen, e.d.) betreft hier werkzaamheden die tot doel hebben het watersysteem te laten voldoen aan de juiste maatvoering, zoals deze bijvoorbeeld in de legger of in onderhoudsplannen is neergelegd. Dat kan zijn in termen van onderhoudsdiepte, aan/afvoercapaciteit of doorstroomprofiel. In tegenstelling tot het jaarlijkse maaien en schonen, worden bagger- en herprofileringswerkzaamheden doorgaans niet vaker dan eens per ca. 7 jaar (bij vlakvormige wateren veelal eens per ca. 14 jaar) uitgevoerd. Dit leidt dus automatisch tot een fasering in tijd en ruimte. Het baggeren en herprofileren van wateren gebeurt op basis van inspectie, dit kan zowel jaarlijks tot 1 x in de 10 jaar zijn. De mate van inspectie en baggerwerkzaamheden zijn erop gericht een bepaalde bodem in stand te houden, zodat er in de praktijk sprake is van een vorm van cyclisch beheer. Onder herprofileren valt het vervangen van beschoeiingen en herstellen van taluds. Achterstallige werkzaamheden vallen onder ruimtelijke ingrepen en vallen buiten de reikwijdte van dit protocol (zie hoofdstuk 4).

Mogelijke effecten voor de das: verstoring van burchtlocaties, rijden over werkpaden/onderhoudspaden waar zich dassenburchten of dassenpijpen in bevinden of beschadigen van dassenpijpen in het talud.

Figuur 13. Voorbeeld werken vanaf andere zijde watergang.

Stappenplan werkwijze conform gedragscode:

Het baggeren of herprofilen van de watergang kan worden uitgevoerd conform de vereisten uit de gedragscode (m.b.t. habitatbenadering, ontzien kwetsbare perioden andere beschermde soorten, 48 uur laten liggen bagger of slib, etc.), behalve de directe omgeving van een dassenburcht of dassenpijp. Daarvoor dient eerst de controle vooraf en de alternatievenoverweging te worden uitgevoerd zoals beschreven in paragraaf 5.1. Vervolgens worden onderstaande preventieve en mitigerende maatregelen getroffen¹⁸:

- Baggerwerkzaamheden bij dassenburchten worden in beginsel gepland in de periode september t/m november. Algemeen geldt dat baggeren bij burchten in een kwetsbare periode wordt voorkomen. Er is met betrekking tot baggeren en herprofilen altijd ruimte om deze werkzaamheden gefaseerd uit te voeren buiten de kwetsbare voortplantingsperiode van december t/m juni. Er kan tevens prioriteit gegeven worden aan knelpunten bij bekende dassenburchten.
- Bij alle werkzaamheden wordt tijdens de voortplantingsperiode, vanwege het ernstig versturende karakter, een afstand van minimaal 50 meter tot de burcht aangehouden.. Buiten de voortplantingsperiode wordt een afstand van minimaal 20 meter tot de burcht aangehouden, met uitzondering van voorbijgaande baggerbewegingen op het water of aan de andere zijde van het water.
- Alleen in zeer dringende omstandigheden is buiten de voortplantingsperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd.
- Indien de werkzaamheden vanwege calamiteiten of de openbare veiligheid¹⁹ in de omgeving van een dassenburcht wel moeten worden uitgevoerd in de kwetsbare periode, wordt vanaf de andere zijde van de watergang gebaggerd (zie figuur 13) of wordt gewerkt met een baggerboot. De dassenburcht dient hierbij te worden ontzien.

¹⁸ Omwille van de duidelijkheid zijn de in de gedragscode aangegeven termen 'zoveel mogelijk', 'zo mogelijk' of 'bij voorkeur' weggelaten.

¹⁹ Met de noodzaak voor de openbare veiligheid wordt bedoeld de noodzaak om te baggeren (óók nabij een dassenburcht) vanwege de opstuwing van het water (bijv. door inspoelen aarde van talud of materiaal van akkers bij hoge neerslag of stortberg die de waterloop verstopt). Het waterschap /RWS beslist of er sprake is van een zodanige noodzaak dat moet worden gewerkt bij dassenburchten.

Mogelijke afwijking werkwijze gedragscode²⁰:

- Indien niet aan de andere zijde van een watergang kan worden gewerkt of de inzet van een baggerboot niet mogelijk is, wordt, **na raadpleging en eventueel onder begeleiding van een ecologisch deskundige**, het traject binnen de periode van december t/m juni binnen een straal van 20 meter rondom ingang van de dichtstbijzijnde pijp gebaggerd middels maatwerk. **Indien de ecologisch deskundige bepaalt of aangeeft dat het risico bestaat dat door de uitvoering de voortplantings- of rustplaats wordt beschadigd of vernield of de functie van de vaste voortplantings- of rustplaats verloren gaat, is een ontheffing nodig voor de uitvoering van het werk.**
- Stortbergen in de sloot mogen alleen worden verwijderd indien dit noodzakelijk is voor de uitvoering van het werk en dan alleen als de functie van de vaste voortplantings- of rustplaats niet wordt aangetast.
- Aanwezige pijpen in het talud worden gemarkeerd (**20** meter aan beide kanten) en ontzien. De markering moet duidelijk zichtbaar voor de kraanmachinist worden geplaatst, bijvoorbeeld met een vlag aan een stok (op voldoende hoogte boven maaiveld en vegetatie, en zodanig dat het goed zichtbaar is voor de uitvoerder). De zichtbaarheid van de markering moet worden afgestemd met de aannemer en kraanmachinist.

5.4. Snoeien en dunnen

Definitie gedragscode: Het snoeien en dunnen heeft betrekking op het periodieke onderhoud aan beplantingen, beheer en onderhoud van hakhout, inclusief het uitvoeren van dunningen. Het rooien en kappen van bomen om deze definitief te verwijderen, valt hier niet onder. Daarvoor wordt verwezen naar paragraaf 4.5.4 van de gedragscode. Het verwijderen van opslag en struiken op het talud, in watergang of op onderhoudspad gebeurt met een bosmaaier of kettingzaag. Snoeiwerkzaamheden vinden voornamelijk in de winterperiode plaats. Achterstallige snoeiwerkzaamheden worden gezien als ruimtelijke ingrepen en vallen buiten de reikwijdte van dit protocol (zie hoofdstuk 4).

Mogelijke effecten das: beschadiging burchtlocaties, beschadiging burchten door verwijdering dekking of rijden over werkpaden/onderhoudspaden waar zich dassenpijpen in bevinden.

Stappenplan werkwijze conform gedragscode:

De watergang of het onderhoudspad kan worden gesnoeid conform de reguliere werkwijze, behalve de directe omgeving van een dassenburcht of dassenpijp (20m). Daarvoor dient eerst de controle vooraf en de alternatievenoverweging te worden uitgevoerd zoals beschreven in paragraaf 5.1. Vervolgens worden onderstaande mitigerende maatregelen getroffen²¹:

²⁰ Onderbouwing afwijking: De genoemde afwijking zal naar verwachting nauwelijks voorkomen. Mocht deze wel voorkomen, dan is raadpleging van een ecologisch deskundige geoorloofd. Een door de ecologisch deskundige bepaalde afwijking van de werkwijze in de gedragscode, valt onder de vrijstelling van de gedragscode als de voortplantings- of rustplaats niet wordt beschadigd of vernield en de functie van de vaste voortplantingsplaats- of rustplaats behouden kan blijven. De afwijkende werkwijze dient in een logboek te worden bijgehouden. Met betrekking tot de onderbouwing van de afwijkende afstand tot een dassenpijp, wordt verwezen naar voetnoot 17.

²¹ Omwille van de duidelijkheid zijn de in de gedragscode aangegeven termen 'zoveel mogelijk', 'zo mogelijk' of 'bij voorkeur' weggelaten.

- Indien de werkzaamheden in de nabijheid plaatsvinden van een bewoonde dassenburcht, worden de werkzaamheden in beginsel uitgevoerd buiten de voortplantingsperiode (december t/m juni). Kortdurende werkzaamheden zijn binnen deze periode toegestaan, mits de verstoring wordt beperkt.
- Bij de werkzaamheden wordt een afstand van minimaal 20 meter tot de burcht aangehouden. Alleen in zeer dringende omstandigheden is buiten de voortplantingsperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. Werkzaamheden worden dan handmatig uitgevoerd.
- Snoeihout laat men liggen, maar niet op de burcht, nabij burchtingangen of wissels.
- Bomen en struiken op en rondom de burchtlocatie (straal minimaal 20 meter) worden gespaard. De velrichting van bomen is van de burchtlocatie afgewend.

Mogelijke afwijking werkwijze gedragscode²²:

- Werkzaamheden bij voorkeur uitvoeren in de periode 1 september tot 1 december.
- Indien vanwege calamiteiten of de openbare veiligheid²³ vegetatie of opslag in de omgeving van een dassenburcht wel moet worden gesnoeid in de kwetsbare periode, moeten de werkzaamheden handmatig worden uitgevoerd binnen een straal van 20 meter, maar maximaal tot 5 meter, vanaf de ingang van de dichtstbijzijnde pijp. Er wordt voorkomen dat met machines door de 20m zone wordt gereden. Indien snoeiwerkzaamheden bij calamiteiten op de overige delen langs het traject moeten worden uitgevoerd, moeten machines omrijden²⁴ (bijv. over aangelegen perceel).
- Eventuele ingangen van dassenpijpen moeten worden ontzien door 5 meter rondom de ingang niet te snoeien (zie figuur 14).
- Pijp en stortberg ontzien bij werkzaamheden (bij noodzaak materieel over onderhoudspad of werkpad voor afvoer snoeiafval). Stortbergen in de sloot mogen alleen worden verwijderd of aangetast indien dit noodzakelijk is voor het functioneren van de watergang conform de legger, en dan alleen als de functie van de vaste voortplantings- of rustplaats niet wordt aangetast. Een ecologisch deskundige dient te bepalen of het verwijderen van (een deel van) een stortberg binnen de reikwijdte van de gedragscode mogelijk is. Anders is een ontheffing nodig.
- Aanwezige pijpen in een talud worden gemarkeerd (5 meter aan beide kanten) en ontzien. De markering moet duidelijk zichtbaar voor de uitvoerders worden geplaatst, bijvoorbeeld met een vlag aan een stok (op voldoende hoogte boven maaiveld en vegetatie, en zodanig dat het goed zichtbaar is voor de uitvoerder). De zichtbaarheid van de markering moet worden afgestemd met de aannemer en uitvoerend personeel.
- Snoeiafval zoveel mogelijk verwerken op locatie. Het waterschap/RWS maakt hiervoor afspraken met terreinbeheerder of eigenaar.

---

²² Onderbouwing afwijking: In principe kan er altijd buiten de kwetsbare periode worden gewerkt, doordat de bestendige snoei en dunningswerkzaamheden in het najaar en winter worden uitgevoerd. Alleen in specifieke gevallen is er wellicht een afwijking nodig van de kwetsbare periode, bijvoorbeeld na storm. In die specifieke gevallen kan worden afgeweken van de minimale afstand, zoals ook is aangegeven in de gedragscode. Met betrekking tot de onderbouwing van de afwijkende afstand tot een dassenpijp, wordt verwezen naar voetnoot 17.

²³ Met de noodzaak voor de openbare veiligheid wordt bedoeld de noodzaak om te snoeien vanwege stormschade dat de toegang tot watergangen of aanliggende percelen wordt verhinderd of opstuwung van het water door ingevallen takken of bomen. Indien stormschade nabij een dassenburcht kan blijven liggen/staan tot na de kwetsbare periode, heeft dit de voorkeur. Het waterschap of Rijkswaterstaat beslist of er sprake is van een zodanige noodzaak dat moet worden gewerkt bij dassenburchten.

²⁴ De verwachting is dat dit weinig tot zeer weinig voorkomt.

Figuur 14. Rondom 5 meter vanaf een dassenpijp mag er niet worden gesnoeid of gedund (foto: Waterschap Limburg).

5.5. Onderhoud waterkeringen en duikers / herprofilering oevers en kaden

Definitie gedragscode: Bestendig en periodiek onderhoud waterkeringen, zoals herprofilering van oevers en kaden, aanvullen met grond van gaten en verzakkingen, aanvullen oeverbeschoeiing met basaltstenen, doorspuiten van duikers en dergelijke, herstelwerkzaamheden aan beschoeiingen, aanplanten of steken van helm, riet en rijshout en herstel rasters. Hierbij gaat het om bestendig onderhoud. Er dient in acht te worden genomen dat vanuit de Waterwet van 15 oktober tot 1 april geen onderhoudswerkzaamheden aan zowel het waterstaatswerk als de bijbehorende beschermingszones (zowel het binnen- en buitentalud) is toegestaan. Het dichten van ondiepe dassenpijpen in waterkeringen valt ook onder bestendig onderhoud, mits het geen vaste voortplantings- of rustplaatsen zijn (zie gehanteerde definitie paragraaf 2.3). **Indien bewoonde dassenburchten of pijpen moeten worden verwijderd (in waterkeringen of elders), geldt dit als een ruimtelijke ingreep waarvoor een ont-heffing nodig is. Bij gevaar voor de openbare veiligheid geldt een dergelijke situatie als een calamiteit of andere onvoorziene omstandigheden. Dan dient te worden gehandeld conform de werkwijzen in hoofdstuk 6.** Achterstallig onderhoud wordt gezien als een ruimtelijke ingreep en valt buiten de reikwijdte van dit protocol (zie hoofdstuk 4).

Mogelijke effecten das: beschadiging burchtlocaties, beschadiging burchten door dichten ingangen pijpen of rijden over werkpaden/onderhoudspaden waar zich dassenpijpen in bevinden.

Figuur 15. Voorbeeld ondiepe dassenpijp in waterkering.

Stappenplan werkwijze conform gedragscode²⁵:

- Werkzaamheden zijn in de nabijheid van een bewoonde dassenburcht tijdens de voortplantingsperiode (december t/m juni) alleen toegestaan als de verstoring wordt beperkt.
- Werkzaamheden bij dassenburchten worden gepland van september t/m november. Algemeen geldt dat onderhoud bij burchten in een kwetsbare periode zoveel mogelijk wordt voorkomen.
- Bij alle werkzaamheden wordt zowel tijdens de voortplantingsperiode als daarbuiten een afstand van minimaal 20 meter tot de burcht aangehouden, met uitzondering van voorbijgaande profileringsbewegingen op het water of aan de andere zijde van het water. Alleen in zeer dringende omstandigheden is buiten de voortplantingsperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd.

---

²⁵ Omwille van de duidelijkheid zijn de in de gedragscode aangegeven termen 'zoveel mogelijk', 'in beginsel', 'zo mogelijk' of 'bij voorkeur' weggelaten.

Mogelijke afwijking werkwijze gedragscode²⁶:

- Indien vanwege calamiteiten of de openbare veiligheid²⁷ onderhoud dient te worden gepleegd in de kwetsbare periode, moeten de werkzaamheden zo snel als mogelijk worden uitgevoerd binnen een straal van 20 meter, maar maximaal tot 5 meter, vanaf de ingang van de dichtstbijzijnde pijp. Er wordt voorkomen dat met machines door de 20m zone wordt gereden.
- Pijp en stortberg ontzien bij werkzaamheden (bij noodzaak materieel over onderhoudspad of werkpad). Stortbergen in de watergang mogen alleen worden verwijderd of aangetast indien dit noodzakelijk is voor de uitvoering van het werk, en dan alleen als de functie van de vaste voortplantings- of rustplaats niet wordt aangetast.
- Aanwezige pijpen (dit betreft alleen pijpen die veiligheid van de waterkering niet aantasten) worden gemarkeerd (5 meter aan beide kanten) en ontzien. De markering moet duidelijk zichtbaar voor de uitvoerders worden geplaatst, bijvoorbeeld met een vlag aan een stok (minimaal 50 cm boven maaiveld of vegetatie). De zichtbaarheid van de markering moet worden afgestemd met de aannemer en uitvoerend personeel.
- Bij reparaties van ondiepe dassenpijpen van de das in waterkeringen wordt voorzichtig te werk gegaan. Voor aanvang van de werkzaamheden wordt de machtiging aangevraagd bij de FBE. Ondiepe pijpen (tot 1 meter diep) worden direct gerepareerd. Diepe pijpen (vanaf 1 meter diep) dienen onder begeleiding van een ecologisch deskundige²⁸ te worden gerepareerd na het ontmoedigingsbeleid zoals aangegeven in paragraaf 6.2, als is vast komen te staan dat er geen sprake is van een vaste voortplantings- of rustplaats van de das. Tevens wordt dit vooraf gemeld aan de toezichthouder van de ODBN. Met een minigraver wordt de put of pijp nagegraven, aangevuld, verdicht en het stuk opnieuw ingezaaid.

5.6. Peilbeheer

Definitie: het tweemaal per jaar opzetten of aflaten van het peil (instellen zomer- en winterpeil) valt binnen de categorie bestendig beheer en onderhoud en hiermee binnen de reikwijdte van dit protocol. Het instellen van een **nieuw** peil op basis van een nieuw peilbesluit wordt gezien als een ruimtelijke ingreep, waarvoor een toets nodig is van de effecten op de das. Dit valt buiten de reikwijdte van dit protocol (zie hoofdstuk 4).

Mogelijke effecten das: in principe zijn dassen op deze peilen ingesteld en hoort het zomer- en winterpeil bij de jaarlijkse fluctuatie waar een das rekening mee houdt bij het in gebruik nemen van een locatie en het uitvoeren van graafactiviteiten. Er kan echter wel een effect optreden op bewoonde burchten als vroeg in het seizoen het zomerpeil wordt ingesteld (peilopzet). Bij calamiteiten, waarbij voornamelijk het peil snel kan stijgen, is maatwerk vereist bij mogelijk onder water lopen van kraamburchten. Een versnelde afvoer van het peilvak

²⁶ Onderbouwing afwijking: In principe kan er altijd buiten de kwetsbare periode worden gewerkt, doordat het bestendige onderhoudswerk in het najaar kunnen worden uitgevoerd (tot hoogwaterseizoen). Alleen in specifieke gevallen is er wellicht een afwijking nodig van de kwetsbare periode. In die specifieke gevallen kan worden afgeweken van de minimale afstand, zoals ook is aangegeven in de gedragscode. Met betrekking tot de onderbouwing van de afwijkende afstand tot een dassenpijp, wordt verwezen naar voetnoot 17.

²⁷ Met de noodzaak voor de openbare veiligheid wordt bedoeld de noodzaak om onderhoud te plegen vanwege bijvoorbeeld onvoorziene verstoppingen dat de doorstroom van watergangen verhindert. Het waterschap (projectleider bij toolboxmeeting) beslist of er sprake is van een zodanige noodzaak dat moet worden gewerkt bij dassenburchten.

²⁸ Vlg. voetnoot 3.

is dan nodig. Dit betreft met name maatwerk waarbij begeleiding van een ecologisch deskundige nodig is en waarvoor ook een ontheffing dient te worden aangevraagd.

5.7. Monitoring

Hoewel de gedragscode aangeeft dat voor werkzaamheden in de sfeer van bestendig beheer en onderhoud doorgaans kan worden volstaan met het gebruik van bestaande informatie, wordt monitoring van dassenactiviteiten aanbevolen. Dit om de status van de burchtlocaties en oude vervallen pijpen tijdens en na uitvoering van werkzaamheden bij te houden. Hiervoor zal voor een update van de gegevens uit de database vooraf aan het maaiseizoen gezorgd moeten worden. Hierdoor kan de grootte en mogelijke samenstelling van de dassenclan in de gaten worden gehouden. Bij een grotere samenstelling is de kans groter dat calamiteiten kunnen ontstaan door een hogere intensiteit van dassenactiviteiten op het terrein. Het nemen van preventieve maatregelen om ongewenste dassenactiviteiten te voorkomen kan hierop worden afgestemd²⁹. Dit is in sommige gevallen ontheffingsplichtig³⁰. De monitoring kan worden uitgevoerd conform de vereisten uit het Kennisdocument Das (BIJ12, 2017).

De monitoringsgegevens kunnen worden aangevuld door waarnemingsgegevens uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), databanken van lokale natuurverenigingen (zoals de dassenwerkgroep Brabant) en waarnemingen van de onderhoudsmedewerkers en aannemers. De waterschappen hebben een Meten en melden app of collectorsapp voor onderhoud die kan worden gebruikt om dassenburchten in te voeren bij het waarnemen ervan. Sporen van bewoning worden reeds doorgegeven. Dit gebeurt continu maar niet gericht. Rijkswaterstaat heeft voorsnog alleen beschikking over NDFF, waardoor het aanbevolen wordt om data in de NDFF op te laten nemen.

Naast de monitoring van de das, kunnen onderhoudscoördinatoren van het waterschap of muskusratbestrijders belast worden met het inspecteren van dassenburchten en dassenpijpen op de trajecten voorafgaand aan de werkzaamheden in dat jaar, indien zij zijn aan te merken als ecologisch deskundigen. Onderhoudscoördinatoren of muskusratbestrijders kunnen opgeleid worden door ecologisch deskundigen, bijvoorbeeld door hen mee te nemen bij de controles.

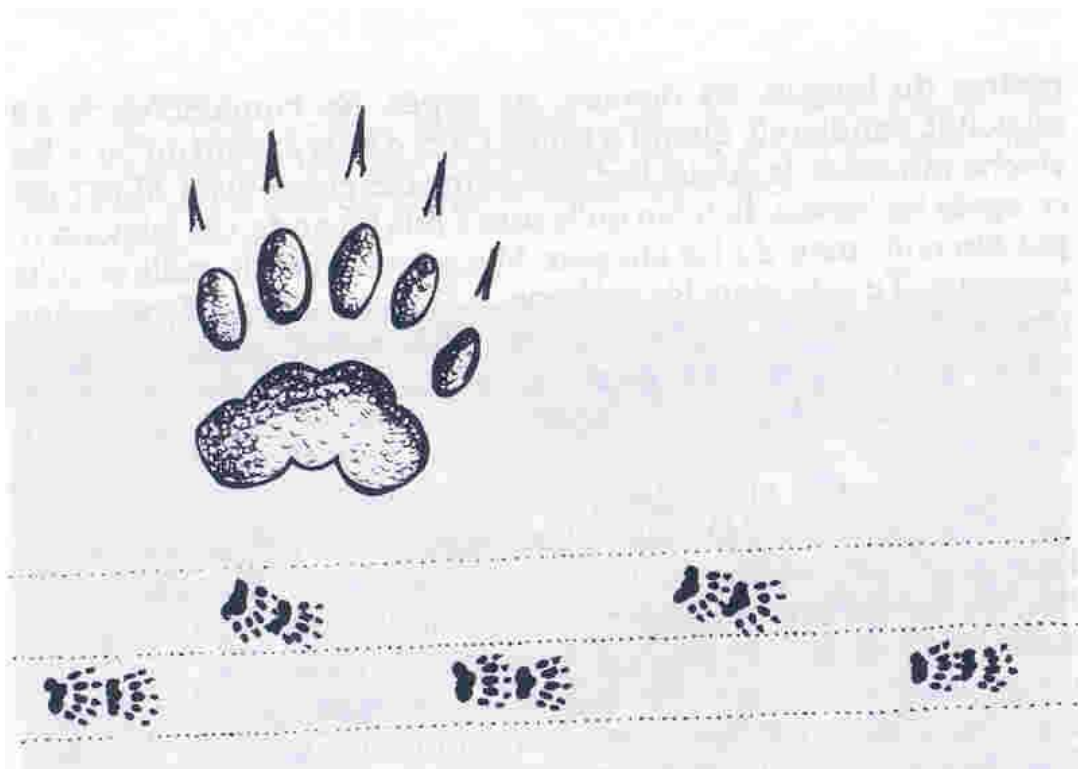
---

²⁹ Voorbeelden van preventieve maatregelen zijn het plaatsen van grondmatten of rasters in de grond om graafactiviteiten van dassen te voorkomen op kwetsbare delen van waterkeringen (overeenkomstige maatregelen worden ook getroffen voor bever). Een ander voorbeeld is het uitrasteren van specifieke terreinen. Ook kan worden gedacht aan het ongeschikt of minder aantrekkelijk maken van terreindelen om gebruik door de das te ontmoedigen, door bijvoorbeeld dekking weg te nemen. Meer voorbeelden zijn opgenomen in de Faunaschade Preventiekit Module Das van BIJ12 (<https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/faunaschade-preventiekit-fpk/module-das/#2>).

³⁰ Ontheffingsplichtig zijn alle handelingen waarbij:

- er sprake is van een beschadiging, vernieling of een zodanige verstoring van de vaste voortplantings- of rustplaatsen dat als gevolg hiervan de voortplantings- of rustplaats niet meer als zodanig kan functioneren voor elk van de exemplaren van de das die gebruik maken van de voortplantings- of rustplaats;
- er sprake is van een zodanige aantasting van het functioneel leefgebied van de das dat als gevolg hiervan de voortplantings- of rustplaats niet meer als zodanig kan functioneren voor elk van de exemplaren van de das die gebruik maken van de voortplantings- of rustplaats.

Zie de gehanteerde definities in paragraaf 2.3.

Figuur 16. Sporen en loopwijze van een das. Bron: Lucyin Mahin (CC BYSA 3.0).

6 WERKWIJZE BIJ CALAMITEITEN DOOR DAS

Als gevolg van activiteiten of aanwezigheid van de das, kunnen er zich calamiteiten of andere onvoorziene omstandigheden voordoen. Calamiteiten betreffen zeer acute bedreigingen waarbij de openbare veiligheid per direct in het geding is. Andere onvoorziene omstandigheden zijn omstandigheden waarbij de openbare veiligheid op termijn in het geding kan komen en tijdige actie noodzakelijk is. De gedragscode laat in het midden of handelingen bij calamiteiten onder de vrijstelling vallen van de gedragscode. Aangezien het bij calamiteiten gaat om onvoorziene omstandigheden, wordt ervan uitgegaan dat de vrijstelling onder de gedragscode om die reden niet geldt voor calamiteiten. Hieronder staat beschreven hoe te handelen bij de verschillende vormen van gevaar voor de openbare veiligheid door dassen. Ook worden enkele voorbeelden genoemd die van toepassing kunnen zijn.

6.1. Werkwijze calamiteiten

Definitie calamiteit

Calamiteiten zijn directe bedreigingen van de openbare veiligheid, bijvoorbeeld bij gevaar voor waterstaatswerken. Voor de definitie van calamiteiten kan worden aangesloten bij de definitie van gevaar voor waterstaatswerken in de Waterwet (artikel 5.28, lid 1): *‘omstandigheden waardoor de goede staat van één of meer waterstaatswerken onmiddellijk en ernstig in het ongerede is of dreigt te raken’*. Een calamiteit kan ontstaan door graafactiviteiten van de das in waterkeringen of slechte of disfunctionele werking van waterlopen als gevolg van activiteiten van de das (bijv. stortberg die een waterloop blokkeert of het instorten van een talud als gevolg van activiteiten van de das).

Noodverordening calamiteiten aan waterlopen en waterkeringen

Als er sprake is van een calamiteit aan waterlopen en waterkeringen waarbij de openbare veiligheid of volksgezondheid acuut in gevaar is, dan moet er direct kunnen worden ingegrepen, hoe beschermd een diersoort ook is. De waarborg van de openbare veiligheid en volksgezondheid staat altijd voorop. Hiervoor kan gebruik worden gemaakt van een noodverordening van de burgemeester conform artikel 176 Gemeentewet of besluit van de dijkgraaf conform artikel 5.30 Waterwet. In die gevallen dient de burgemeester of dijkgraaf direct op de hoogte te worden gesteld, zodat deze een noodverordening of besluit kan opstellen waarmee juridische ruimte wordt geschapt om er alles aan te doen om de calamiteit zo snel mogelijk te voorkomen of te verhelpen. Met betrekking tot calamiteiten die worden ontdekt door medewerkers van een waterschap, dient de dijkgraaf te worden geïnformeerd.

De hieronder opgenomen maatregelen zijn een richtlijn hoe te handelen, maar zijn sterk afhankelijk van de situatie en mate van dreiging. Bij acute dreiging of gevaar bepaald de burgemeester of dijkgraaf of de wettelijke voorschriften opzij moeten worden gezet om de dreiging of het gevaar direct weg te nemen. Volgens de Waterwet treedt het calamiteitenplan in werking. De burgemeester of de dijkgraaf is de bevoegde die bepaald of er tijd is om een ecologisch deskundige in te schakelen.

Indien er voldoende tijd is, moet een ecologisch deskundige ingeschakeld worden. De ecologisch deskundige bepaalt in hoeverre moet worden afgeweken van de onderstaande richtlijn om zowel zorgvuldig om te gaan met exemplaren van de das. Dit vergt maatwerk. Maatwerk kan er ook toe leiden dat de ecologisch deskundige adviseert bewust te kiezen om de dreiging te beperken tot een nader op te lossen onvoorziene omstandigheid (zie verder paragraaf 6.2) om exemplaren van de das in de kwetsbare periode te sparen. In die gevallen is er geen noodverordening noodzakelijk, maar een ontheffing (zie paragraaf 4.2 op blz. 32).

Om correct te handelen bij calamiteiten moet onderstaande werkwijze worden gehanteerd:

- Indien de burgemeester of dijkgraaf bepaald dat er voldoende tijd is om een ecologisch deskundige in te schakelen, dient deze te worden geraadpleegd voordat wordt ingegrepen, tevens is begeleiding noodzakelijk door een ecologisch deskundige.
- De activiteit van de das die de dreiging veroorzaakt, moet zo snel mogelijk ongedaan worden gemaakt. Het is mogelijk noodzakelijk om dassen zo snel mogelijk te verjagen of te vangen uit de burcht of verblijf dat de dreiging veroorzaakt. Hiervoor kunnen onderstaande maatregelen worden getroffen:
  - Dassen kunnen worden geweerd van een verblijfplaats door het plaatsen van terugslagpoortjes voor de ingang(en) van het verblijf, waardoor de das wel het verblijf kan verlaten maar niet meer kan terugkeren.
  - Ook kan, door gebruik te maken van stoffen lappen met geurstoffen in de ingang(en) van het verblijf, de das versneld uit het verblijf worden verjaagd.
  - Tevens is het mogelijk om, afhankelijk van de mate van de ernst van de bedreiging, de das actief te vangen door het verblijf actief te vergraven (machinaal dan wel met de hand) en exemplaren van de das weg te vangen.
  - Gevangen dassen kunnen worden opgevangen in een speciale opvang (bijv. bij Das & Boom), of kunnen nabij de hoofdburcht worden vrijgelaten.
  - Elke waarneming en uitgevoerde activiteit wordt genoteerd en bijgehouden.
- De locatie of situatie waar door activiteiten van dassen een dreiging voor de openbare veiligheid is ontstaan, moet direct na het vangen of verjagen van dassen worden hersteld. Waar mogelijk wordt voorkomen dat de situatie nogmaals optreedt door het nemen van preventieve maatregelen, zoals het plaatsen van een dassenraster om het terrein of het ingraven van een raster om schade door graafactiviteiten te voorkomen. Voorbeelden van preventieve maatregelen zijn te vinden in de Faunaschade Preventiekit Module Das van BIJ12.³¹

6.2. Werkwijze andere onvoorziene omstandigheden

Bij omstandigheden die niet zorgen voor een acute dreiging van de openbare veiligheid, maar waarbij deze wel in het geding kan komen en het noodzakelijk is om verblijfplaatsen van de das op korte termijn te verwijderen of de das te verjagen, is een ontheffing nodig van de Wnb. Het gaat dan dus om dreigingen die niet dringend zijn en waarbij het vragen van een ontheffing kan worden afgewacht.

Voorbeelden van schade veroorzaakt door de das dat kan worden gezien als een onvoorziene omstandigheid zijn:

- ondergravingen van werkpaden of onderhoudspaden;

---

³¹ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/faunaschade-preventiekit-fpk/module-das/#2>

- ondergravingen van bebouwing;
- stortbergen in watergangen, waarbij de functie van de dassenburcht wordt aangetast als deze wordt verwijderd (zie paragraaf 2.3);
- graverij in taluds.

Voorbeeld van het voorkomen van schade door de das, zijn:

- Het plaatsen van een damwand in de oever om uitspoeling van zand uit een storthoop in de watergang te voorkomen.

Voor het herstellen of het voorkomen van schade veroorzaakt door de das is een ontheffing nodig. De provincie is hiervoor het bevoegd gezag. Een ontheffing kan in deze gevallen worden aangevraagd via de FBE (zie ook paragraaf 4.2 op bladzijde 32). Voor nieuwe graafschade heeft de FBE een vooruitlopende ontheffing waarvan een machtiging kan worden aangevraagd (zie volgende kopje). Bij onvoorziene omstandigheden wordt altijd contact opgenomen met de FBE en de omgevingsdienst om de handelwijze te bespreken en de juiste ontheffing aan te vragen.

Hieronder volgt een voorbeeld van een mogelijke handelwijze bij onvoorziene omstandigheden waarbij de openbare veiligheid of volksgezondheid in het geding is door schade veroorzaakt door de das. Het doel is de das te verdrijven, zodat deze zelf een nieuwe burcht gaat betrekken en de bestaande burcht verwijderd kan worden. Daarna kunnen de herstelwerkzaamheden plaatsvinden. **De te nemen maatregelen bij onvoorziene omstandigheden dienen te allen tijde te worden afgestemd met een ecologisch deskundige en betreft maatwerk. Ook moet een ecologisch deskundige de maatregelen te begeleiden en is te allen tijde een geldige ontheffing nodig:**

1. Zodra activiteiten worden waargenomen van een das die zorgen voor een onvoorziene omstandigheid, wordt de ingang van de dassenpijp met behulp van een schop voor $\frac{3}{4}$ dichtgegooid. De grond wordt niet aangestampt of verdicht en via de bovenkant kan nog lucht het hol inkomen.
2. Als een dergelijke pijp voor $\frac{3}{4}$ is dichtgegooid en een geurstof is aangebracht (bijv. een stoffen lap met petroleum), wordt dagelijks of om de dag de graafactiviteit ter plaatse bekeken. Is de ingang naar de pijp weer open gegraven, dan wordt deze opnieuw voor $\frac{3}{4}$ met de schop dichtgegooid zonder de grond daar aan te stampen. Worden geen graafactiviteiten gesignaleerd, dan nog blijft men deze pijp elke dag of om de dag inspecteren. De waarnemingen en uitgevoerde activiteiten worden door een ecologisch deskundige genoteerd en bijgehouden.
3. Pas als de voor $\frac{3}{4}$ dichtgegooid ingang 14 dagen achtereen niet meer is open gegraven, mag de gehele ingang met de schop worden aangevuld, nog niet aanstampen. Men mag er dan vanuit gaan dat er geen das in de pijp zit. De dichtgegooid pijp wordt tijdens de periodieke inspectie wel verder in de gaten gehouden.
4. Afhankelijk van de hoeveelheid uitgegraven grond voor de pijp, kan in de periode eind september/medio oktober de op bovenstaande wijze dichtgemaakte hopen met een minigraver worden nagegraven, aangevuld, verdicht en het terrein opnieuw ingezaaid. In de planning voor herstel van de grasmat dient rekening te worden gehouden met de hoogwaterperiode; vóór half oktober dient de grasmat te zijn hersteld.
5. Mocht de das hardnekkig blijven en via de beschreven werkwijze niet te verdrijven zijn, dan kan in samenspraak met een ecologisch deskundige een alternatieve werkwijze worden uitgevoerd. Deze alternatieve werkwijze houdt in het werken met terugklappootjes (das kan wel de pijp uit maar niet erin). Hollander & La Haye, 2014 geven hiervoor de

richtlijn aan dat terugklappootjes minimaal 3 achtereenvolgende weken moeten worden geplaatst, omdat dassen zo lang ondergronds kunnen blijven. Hierbij kan tevens worden gekozen om het verblijf geheel af te rasteren met dassenraster (incl. enkele terugslagkleppen) dat zowel minimaal een halve meter onder de grond is aangebracht als minimaal 1,5 meter bovengronds, met een gedeelte dat onder een hoek is gebracht naar buiten de zijde van het verblijf. Hierdoor kan de das niet over het raster klimmen en elders nieuwe pijpen naar het te verwijderen verblijf graven.

6. Elke waarneming en uitgevoerde activiteit wordt genoteerd en bijgehouden.
7. Waar mogelijk wordt voorkomen dat de situatie nogmaals optreedt door het nemen van preventieve maatregelen, zoals het plaatsen van een dassenraster om het terrein of het ingraven van een raster om schade door graafactiviteiten te voorkomen. Voorbeelden van preventieve maatregelen zijn te vinden in de Faunaschade Preventiekit Module Das van BIJ12.³²

Indien de dreiging voor de openbare veiligheid toeneemt gedurende de omstandigheden en er hierdoor sprake is van een calamiteit, dient te worden gehandeld volgens de onder paragraaf 6.1 aangegeven werkwijze.

Ontheffing FBE bij nieuwe graafschade aan dijklichamen

Bij nieuwe graafschade aan infrastructurele dijklichamen, kan gebruik worden gemaakt van de aan de Faunabeheereenheid Noord-Brabant (FBE) verleende ontheffing ex artikel 3.10 (opgenomen in bijlage 2) om de beschermde das, vos en konijn te mogen verontrusten en verstoren in infrastructurele dijklichamen³³. Met deze ontheffing kan bij nieuwe graafschade door dassen binnen 24 uur worden gehandeld. De ontheffing heeft betrekking op het opzettelijk verontrusten, beschadigen of vernielen van nieuwe burchten en het dichtens van de gangen ter herstel van het dijklichaam, conform het faunabeheerplan 2017-2023. De ontheffing is geldig tot en met 30 juni 2023.

Let op!: De ontheffing heeft géén betrekking op andere type waterkeringen of waterlopen. Verder is de ontheffing van de FBE ten aanzien van de das alleen geldig voor nieuwe graafschade. In de ontheffing of het Faunabeheerplan 2017-2023 staat geen definitie opgenomen met betrekking tot nieuwe graafschade. Wel is aangegeven dat de eigenaars of beheerders een ontheffing bij de FBE kunnen vragen bij een melding van graafschade in een 'vroeg stadium'. Van graafschade in een vroeg stadium is volgens het Faunabeheerplan sprake als er '*nog geen noemenswaardige schade is die graafwerkzaamheden of extra wegenonderhoud nodig maken*'. Bestaande dassenburchten verstoren, beschadigen, vernielen of dassen verplaatsen kan alleen op basis van een aan te vragen incidentele ontheffing, conform de beleidsregel van de provincie voor de das (zie ook paragraaf 2.3). In het geval van een calamiteit, dient te worden gewerkt volgens paragraaf Werkwijze calamiteiten 6.1.

---

³² Zie voetnoot 31

³³ Infrastructurele dijklichamen zijn alle dijklichamen die een geleidende of ondersteunende infrastructurele functie hebben en in eigendom en/of beheer zijn van de volgende partijen: de Noord-Brabantse Waterschappen (Waterschappen Aa en Maas, Brabantse Delta, Rivierenland en de Dommel), Rijkswaterstaat, de Provincie, Bam infra inzake de HSL en Prorail. De huidige ontheffing van de Faunabeheereenheid Noord-Brabant geldt alléén in die gevallen waarbij er sprake is van door nieuwe graafschade veroorzaakte instabiliteit aan dijklichamen en / of er door de dieren een direct gevaar wordt gevormd voor de openbare veiligheid.

BRONNEN

- **BIJ12 (2017)**. Kennisdocument Das. Versie 1.0. BIJ12, juli 2017. Utrecht.
- **Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar en J.B.M Thissen (1992)**. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. KNNV uitgeverij.
- **Hollander, H. & M. La Haye (2014)**. Dassen schade en -preventie. Rapport 2013.011. Zoogdierverseniging, Nijmegen.
- **Hunink, S. (2014)**. Dassenprotocol Rioolwaterzuivering Oijen. Ecologica, Maarheeze.
- **Hunink, S. (2016)**. Dassenprotocol beheer en onderhoud Waterschap Aa & Maas. Ecologica, Maarheeze.
- **Hunink, S. (2019)**. Dassenprotocol beheer en onderhoud Waterschap Limburg. Ecologica, Maarheeze.
- **Jansen, R. & A. Wegner (2018)**. Richtlijn Wet natuurbescherming Onderdeel soortbescherming, Bestendig beheer en onderhoud. Implementatie gedragscode voor Waterschap Rivierenland. Waterschap Rivierenland, Tiel.
- **Unie van Waterschappen (2012)**. Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen. Goedgekeurd door het Ministerie van Economische zaken, Landbouw en Innovatie op 6 februari 2012. Uitgave maart 2012. Unie van Waterschappen, Den Haag.
- **Unie van Waterschappen (2019)**. Gedragscode Wet natuurbescherming voor Waterschappen, onderdeel soortenbescherming bestendig beheer en onderhoud. Goedgekeurd door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op 22 januari 2019. Unie van Waterschappen, Den Haag.
- **Van Doorn, R. & M. Verwolf (2019)**. Ecologisch werkprotocol onderhoud watergangen, Volgens de WSRL-richtlijn Wet natuurbescherming. Waterschap Rivierenland, Tiel.
- **Waterschap Aa en Maas & G. Willink, bureau voor ecologisch onderzoek & advies (2019a)**. Ecologisch werkprotocol Algemene zorgplicht. 's-Hertogenbosch.
- **Waterschap Aa en Maas & G. Willink, bureau voor ecologisch onderzoek & advies (2019b)**. Ecologisch werkprotocol Baggeren en herprofilieren. 's-Hertogenbosch.
- **Waterschap Aa en Maas & G. Willink, bureau voor ecologisch onderzoek & advies (2019c)**. Ecologisch werkprotocol Maaien van waterkeringen, bermen en graslanden. 's-Hertogenbosch.
- **Waterschap Aa en Maas & G. Willink, bureau voor ecologisch onderzoek & advies (2019d)**. Ecologisch werkprotocol Onderhoud en herprofilering keringen en duikers. 's-Hertogenbosch.
- **Waterschap Aa en Maas & G. Willink, bureau voor ecologisch onderzoek & advies (2019e)**. Ecologisch werkprotocol Schonen en maaien. 's-Hertogenbosch.
- **Waterschap Aa en Maas & G. Willink, bureau voor ecologisch onderzoek & advies (2019f)**. Ecologisch werkprotocol Snoeien, dunnen en afzetten. 's-Hertogenbosch.
- **Rijkswaterstaat (2018)**. Gedragscode Soortenbescherming Rijkswaterstaat. April 2018. Rijkswaterstaat.

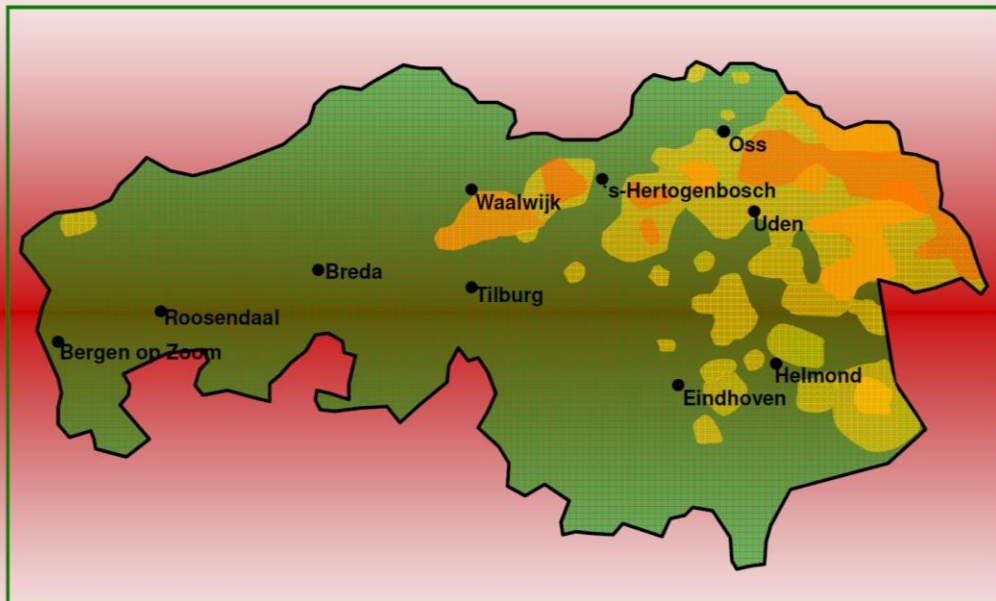
Geraadpleegde websites:

- www.dasenboom.nl
- www.verspreidingsatlas.nl
- www.zoogdierverseniging.nl
- www.dassenwerkgroepbrabant.nl

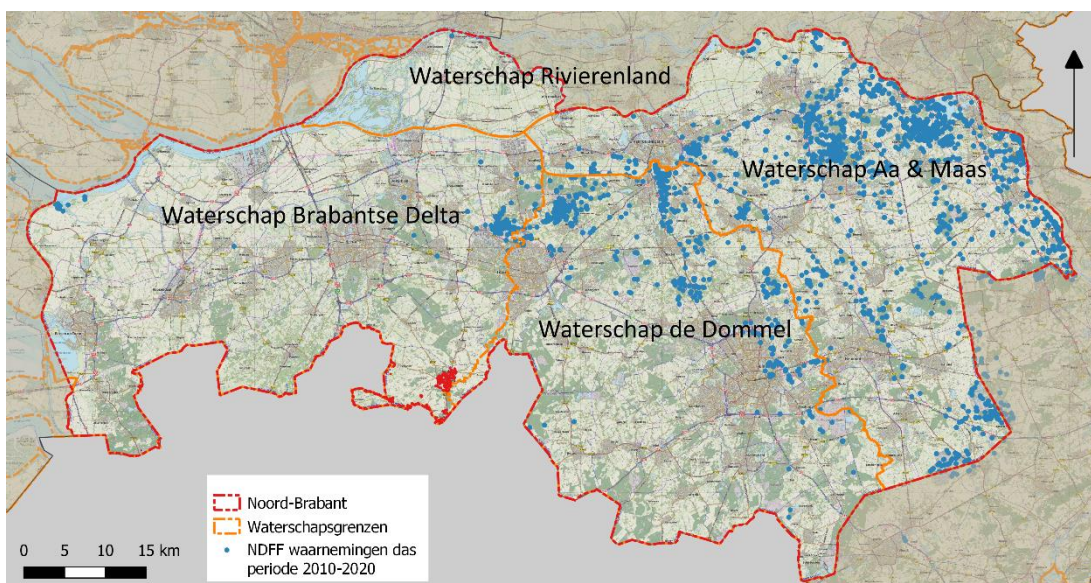
BIJLAGE 1 – KAART VERSPREIDING DAS 2010-2020

De Das in Noord-Brabant

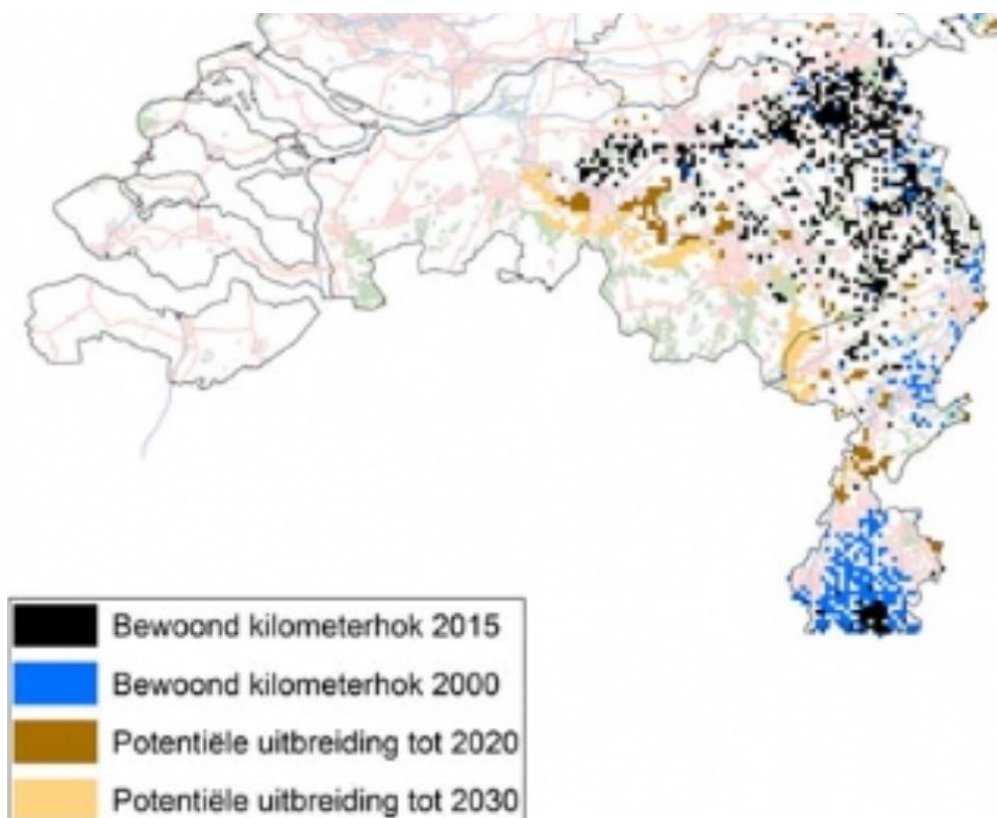

Verspreiding 2016

Bron: Dassenwerkgroep Brabant, 2016.

Waarnemingen das in de periode 2010-2020. Bron: NDFD.

Verspreiding Das in 2015 met aangegeven de potentiële verspreiding in 2020 en 2030.
Bron: Das&Boom.

BIJLAGE 2 – ONTHEFFING ARTIKEL 3.10 WNB FAUNABEHEERENHEID BRABANT

Victoriaalaan 1 b-g | 5213 JG 's-Hertogenbosch
Gildekamp 8 | 5431 SP Cuijk
Postbus 88 | 5430 AB Cuijk
(0485) 338 300
info@odbn.nl | www.odbn.nl

Stichting Faunabeheerenheid Noord-Brabant
Mevrouw H. Kooijmans
Postbus 100
5201 AC 's-HERTOGENBOSCH

VERZONDEN 20 JULI 2017

Datum	Ons kenmerk	Telefoonnummer	Contactpersoon
20 juli 2017	Z/050329	(0485) 729134	Dhr. H. Kars
Bijlage(n)	Uw kenmerk	Registratienummer	Onderwerp
-	170011/OV	61041/RDA	Wet natuurbescherming, ontheffing openbare veiligheid infrastructurele dijklichamen

Geachte mevrouw Kooijmans,

Onderstaand treft u het besluit aan op uw aanvraag voor een ontheffing ten behoeve van de openbare veiligheid van infrastructurele dijklichamen.

PROCEDURELE ASPECTEN

De aanvraag

Op 13 juni 2017 heeft u namens de Stichting Faunabeheerenheid Noord-Brabant (verder: de FBE), een aanvraag ingediend om een ontheffing 'op voorhand' voor het reguleren (doden) van konijn en vos in en nabij infrastructurele dijklichamen.

Tevens verzoekt u ontheffing van het verbod op het opzettelijk verontrusten van dassen in alle infrastructurele dijklichamen voor zover zij daar graafactiviteiten verrichten en burchten bouwen. Het betreft de voortzetting van ontheffing C2070971/3024086, welke is verleend op grond van de voormalige Flora- en faunawet. De aanvraag heeft betrekking op de gehele provincie Noord-Brabant.

Ontheffing wordt aangevraagd ten aanzien van de diersoorten; das, konijn en vos welke door graafschade instabiliteit aan dijklichamen kunnen veroorzaken en / of een direct gevaar vormen voor de openbare veiligheid.

De ontheffing wordt aangevraagd voor alle dijklichamen die een geleidende of ondersteunende infrastructurele functie hebben en in eigendom en/of beheer zijn van de volgende partijen: de Noord-Brabantse Waterschappen (Waterschappen Aa en Maas, Brabantse Delta, Rivierenland en de Dommel), Rijkswaterstaat, de Provincie, Bam infra inzake de HSL en Prorail.

De ontheffing wordt aangevraagd voor de periode van 1 juli 2017 tot en met 30 juni 2023.

Middelen en situaties

Ten aanzien van de Das

- Het opzettelijk verontrusten van nieuwe burchten en het dichtten van de gangen ter herstel van het dijklichaam.

Ten aanzien van het konijn

- Inzet van fret en buidel (en/ of inloopkooitjes) m.b.t. konijnen;
- Inzet van toegestane jachtvogels m.b.t. het reguleren van konijnen in en nabij dijklichamen;
- Gebruik van het hagelgeweer (kal 12, 16 en 20);
- Gebruik van kogelgeweer met een getrokken loop met het minimale kaliber van kal 22;
- Het afwijken van het 40 ha criterium m.b.t. het gebruik van het geweer;
- Voor het gebruik van het geweer binnen de bebouwde kom;
- Het gebruik van geweer en kunstlicht na zonsondergang.
- Het dempen van gangenstelsels

Ten aanzien van de vos

- Inzet van aardhonden (conform de wettelijke mogelijkheden) ten aanzien van vossen;
- Gebruik van het hagelgeweer (kal 12, 16 en 20);
- Gebruik van kogelgeweer met een getrokken loop met het minimale kaliber van kal 22;
- Het afwijken van het 40ha criterium m.b.t. het geweer;
- Voor het gebruik van het geweer binnen de bebouwde kom;
- Het gebruik van geweer en kunstlicht na zonsondergang.
- Het dempen van gangenstelsels

Onderbouwing aanvraag

Voor de onderbouwing van de aanvraag, wordt door de FBE verwezen naar de betreffende onderdelen van het goedgekeurde faunabeheerplan 2017-2023

Reguliere voorbereidingsprocedure

In deze procedure wordt de reguliere voorbereidingsprocedure toegepast, overeenkomstig het bepaalde in hoofdstuk 4 van de Algemene wet bestuursrecht.

WETTELIJK KADER EN BELEIDSKADER**Bevoegd gezag**

Gedeputeerde Staten (verder: GS) kunnen in het belang van de openbare veiligheid, een ontheffing verlenen van de verboden, bedoeld in artikelen 3.10, eerste lid en tweede lid, onder b van de Wet natuurbescherming (verder: Wnb) en GS kunnen op grond van artikel 3.9, lid 2, e onder 4 Besluit natuurbescherming (verder: Bnb), ontheffing verlenen van de verboden bedoeld in artikel 3.16, eerste lid Bnb.

Nota Faunabeheer

Op 18 april 2017 hebben wij de Nota faunabeheer Noord-Brabant vastgesteld. Hierin zijn ten aanzien van de nationaal beschermde soorten (soorten als bedoeld in artikel 3.10 van de Wnb) voorwaarden geformuleerd op basis van de algemene beleidsuitgangspunten. Dit houdt in dat per soort is beoordeeld of daarvan bekend is, of verwacht kan worden, dat deze binnen de provincie Noord-Brabant een risico kunnen vormen voor de volksgezondheid of openbare veiligheid

ODBN,
Kenmerk Z/050329/RDA

2

GS hanteren het wettelijke uitgangspunt dat inheemse diersoorten beschermd moeten worden. Hierin wordt de intrinsieke waarde van het dier alsook de samenhang binnen een ecosysteem erkend. Eventueel afwijken van de verboden als opgenomen in de Wnb (om bijvoorbeeld dieren opzettelijk te vangen of te doden) is dan ook een uitzondering. Dit is het 'nee, tenzij'-principe.

Van het verbod ('nee') kan slechts onder bepaalde voorwaarden ('tenzij') worden afgeweken. Deze 'tenzij' geldt in de vorm van een algemene uitzondering (de jacht) en bijzondere uitzonderingen (waaronder het optreden in het belang van de openbare veiligheid).

Afwijken van de verboden gebeurt alleen na een zorgvuldige afweging van belangen, wanneer er geen andere bevredigende oplossing is. Deze afweging betreft natuurbelangen versus bijvoorbeeld economische-, gezondheids- of veiligheidsbelangen. GS kunnen een ontheffing op voorhand verlenen aan de FBE op basis van een goedgekeurd faunabeheerplan.

Wet natuurbescherming

GS kunnen op grond van artikel 3.10, tweede lid, Wnb, ontheffing verlenen van verboden als bedoeld in artikelen 3.10, eerste lid Wnb, ten aanzien van dieren van daarbij aangewezen soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij de Wnb.

Een ontheffing of een vrijstelling wordt uitsluitend verleend, indien is voldaan aan elk van de volgende voorwaarden:

- a. er bestaat geen andere bevredigende oplossing;
- b. zij is o.a. nodig in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;
- c. de maatregelen leiden niet tot verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort.

Beleidsregel natuurbescherming Noord-Brabant

Das

GS verlenen, in geval van schade aan infrastructurele dijklichamen, een ontheffing voor het verontrusten en verjagen van dassen.

In uitzonderlijke gevallen kunnen dassen gevangen en verplaatst worden of hun verblijfplaatsen worden aangetast of vernietigd. GS verlenen ontheffing op grond van een goedgekeurd faunabeheerplan. GS verlenen in principe geen ontheffing voor het doden van dassen.

Konijn

Konijnen mogen op grond van de landelijke vrijstelling het hele jaar in het buitengebied worden gevangen en gedood waar ernstige schade is ontstaan of waar kans op ernstige schade aanwezig is. Aanvullend op de vrijstelling kunnen GS een ontheffing verlenen voor het gebruik van niet bij vrijstelling toegelaten methoden of middelen alsmede het gebruik van het geweer buiten de wettelijk toegestane tijdstippen, met toepassing van kunstlicht of restlichtversterker of binnen de bebouwde kom en op gronden welke niet voldoen aan de wettelijke eisen van een jachtveld.

Vos

Vossen mogen op grond van de landelijke vrijstelling het hele jaar in het buitengebied worden gevangen en gedood waar schade is ontstaan of waar kans op schade aanwezig is. Aanvullend op de vrijstelling kunnen GS ontheffing verlenen voor het gebruik van niet bij vrijstelling toegelaten methoden of middelen, alsmede het gebruik van het geweer buiten de wettelijk toegestane tijdstippen, met toepassing van kunstlicht of restlichtversterker of binnen de bebouwde kom en op gronden welke niet voldoen aan de wettelijke eisen van een jachtveld.

Faunabeheerplan Noord-Brabant 2017-2023

In dit faunabeheerplan is uitwerking gegeven aan het beheer om graafschade aan dijklichamen en waterkeringen te voorkomen. Het betreft hier graafschade door dassen, konijnen en vossen. Het gaat hierbij om spoordijken, rijkswegen, provinciale wegen en waterkeringen. De eigenaar/beheerder van het dijklichaam is de verantwoordelijke aanvrager. De omvang van graafschade is niet goed te kwantificeren. De eigenaars/beheerders melden graafschade in een vroeg stadium bij de FBE en vragen een ontheffing aan. Er is dan meestal nog geen noemenswaardige schade die graafwerkzaamheden of extra wegonderhoud nodig maken. De eigenaar/beheerder maakt wel kosten voor de controle van dijklichamen en waterkeringen, die echter op veel meer zaken dan graafschade zijn gericht. De handelingen worden vrijwel altijd door dijk- en waterbeheerders in samenwerking met WBE's uitgevoerd. De verleende ontheffingen en geregistreerde handelingen geven de beste indicatie van de omvang van het probleem.

Graafschade door dassen

In de afgelopen jaren is slechts één keer een machtigingsverzoek ontvangen door de FBE voor het opzettelijk verontrusten van een das. Het betrof een aanvraag van Waterschap Aa en Maas in november 2012. Dassen hadden een burcht gegraven in het waterkerende dijklichaam van het Drongelens kanaal. Door het Waterschap zijn op basis van de machtiging 10 uitloopkleppen geplaatst. Een maand nadat er geen activiteit meer werd waargenomen, is de burcht afgegraven en het dijklichaam hersteld.

Verdere meldingen zijn niet gedaan bij de Faunabeheereenheid. Rijkswaterstaat vermeldt wel dat in het Brabantse deel van de A73 veel activiteit van dassen is. Op enkele plaatsen zijn er grote burchten in taluds. Voor zover bekend heeft dit op één locatie geleid tot verzakkingen in het asfalt.

Graafschade door konijnen

In de afgelopen planperiode is meerdere malen ingegrepen op dijklichaam en waterkeringen ter voorkoming van schade in het belang van de openbare veiligheid.

In de periode 2012-2015 zijn 19 machtigingen verleend voor het bestrijden van konijnen in dijklichamen. Veel handelingen worden uitgevoerd op basis van de landelijke vrijstelling, zodat deze niet terugkomen in het overzicht van de gerapporteerde handelingen op basis van de verleende machtigingen.

Graafschade door vossen

In de afgelopen planperiode is enkele malen machtiging verleend voor het doden van vossen op en in dijklichamen. Handelingen zijn beperkt, omdat veel dijklichamen vrij van begroeiing zijn en vossen zich veelal in de nabijheid ophouden. Ook hier geldt dat veel handelingen niet geregistreerd hoeven te worden omdat ze zijn uitgevoerd op basis van de landelijke vrijstelling.

OVERWEGINGEN

Om te beoordelen of de aanvrager in aanmerking komt voor een ontheffing op voorhand, wordt ingegaan op de wettelijke vereisten van belangrijke schade, staat van instandhouding en preventieve middelen.

Gunstige staat van instandhouding

Gezien de ontwikkelingen van de stand van de vos, het konijn en de das, in de afgelopen beheerperiode, valt niet te vrezen voor een verslechtering van de staat van instandhouding van deze diersoorten als gevolg van het hier voorgestane beheer.

De zoogdierverseniging geeft voor de drie soorten het volgende aan:

Vos

De vos is een niet bedreigde inheemse diersoort welke algemeen in Nederland voorkomt. De trend sinds 1950 is stabiel of toegenomen.

Konijn

Het konijn is een gevoelige inheemse diersoort welke algemeen in Nederland voorkomt. De voornaamste veranderingen in verspreiding en aantallen zijn de sterke teruggang in de jaren 1950-1980 door myxomatose, in 1990-2002 door VHS, en het daaropvolgende herstel van beide. Konijnen worden gemonitord in twee meetnetten: de duintellingen en het meetnet 'Dagactieve Zoogdieren'. De duintellingen zijn al in 1984 begonnen en laten de sterke afname door VHS en het recente herstel goed zien. Het herstel is echter niet overal opgetreden en ontbreekt in geïsoleerde natuurgebieden en op de hoge zandgronden in het midden van het land en op het Drents plateau.

Das

De das is een niet bedreigde inheemse diersoort welke vrij zeldzaam is in Nederland. De trend sinds 1950 is stabiel of toegenomen. Herintroductie van dassen in voormalige leefgebieden heeft sinds 1960 een grote bijdrage geleverd aan de herkolonisatie van Nederland. De natuurlijke kolonisatie gaat relatief langzaam met slechts enkele kilometers per jaar vanuit de bewoonde gebieden. Herintroducties vonden vaak plaats in gebieden op grote afstand van bekende populaties die op natuurlijke wijze nooit zo snel bereikt zouden zijn. Aangezien herintroducties ook zwervende dassen aantrekken, en omdat dassen zich redelijk gemakkelijk aanpassen, is het effect van een herintroductie veelal groot.

Belangrijke schade

Uit het faunabeheerplan blijkt dat zich regelmatig situaties voorgedaan hebben waarbij opgetreden is om schade aan infrastructurele dijklichamen te voorkomen.

Bij de vorige ontheffingsaanvraag zijn verklaringen gevoegd van de betrokken instanties waaruit blijkt dat bij graverij in dijken de openbare veiligheid in het geding is. Dergelijke verklaringen zijn ontvangen van Rijkswaterstaat, ProRail, Bam Infra inzake de HSL-Zuid, Waterschap Aa en Maas, Waterschap Brabantse Delta en de Provincie Noord-Brabant. Aangezien er ten aanzien van de risico's voor dijklichamen geen veranderingen zijn, achten wij de noodzaak niet aanwezig om deze verklaringen opnieuw aan te vragen.

Gezien de geringe breedte en grote lengte van dijken, alsmede de ligging binnen de bebouwde kom, kan in deze worden afgeweken van de criteria met betrekking tot de eisen aan het jachtveld wat betreft grootte (40 ha-norm) en ligging (binnen de bebouwde kom).

Gelet op het bovenstaande verlenen wij de door de FBE gevraagde ontheffing op voorhand.

Deze ontheffing is voorzien van een specifiek voorschrift:

- ten aanzien van de das geldt deze ontheffing alleen voor *nieuwe* graafactiviteiten. Bestaande dassenburchten verstoren of verplaatsen kan alleen op basis van een aan te vragen incidentele ontheffing, conform onze beleidsregel voor de das.

Daarnaast bevelen wij aan:

- om bij herstel van aangetaste dijktrajecten, of daar waar graverij door dieren valt te verwachten, deze te voorzien van een bekleding die graverij onmogelijk maakt;
- om ter voorkoming van het ontstaan van graverij door konijnen zoveel mogelijk terughoudend te zijn met het doden van vossen, omdat zij de natuurlijke vijand van het konijn zijn;

- om het verdrijven van konijnen, vossen en dassen zorgvuldig en volgens een vooraf opgestelde werkwijze te verrichten. Binnen deze ontheffing past dan ook de werkwijze volgens het activiteitenplan, zoals in gebruik bij het Waterschap Aa en Maas, dat is opgesteld in samenspraak met Stichting Das en Boom.

Wettelijke belangen

Openbare veiligheid. De vos, konijn en das worden genoemd als veroorzaker van schade aan infrastructurele dijklichamen, waarbij de openbare veiligheid in het geding komt. In de afgelopen beheerperiode zijn diverse malen situaties ontstaan, waarbij ingegrepen moest worden om schade aan infrastructurele dijklichamen te voorkomen.

Verruimde tijden

De aanvrager verzocht om ontheffing voor het gebruik van het geweer vanaf een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang bij het bestrijden van vos en konijn. Dit is in lijn met het afwegingskader in het Faunabeheerplan.

Conclusie

Bij een afnemende stabiliteit van een dijklichaam kan de veilige berijdbaarheid van spoor- of autowegen in gevaar komen. Bij waterkerende dijken kunnen de gevolgen van dijkverzwakking door graverij, met als mogelijk gevolg overstroming, enorm zijn. Daarom zijn wij van mening dat deze risico's voor de openbare veiligheid met maximale inzet beperkt moet worden.

Gelet op bovenstaande overwegingen kan de gevraagde ontheffing verleend worden voor alle dijklichamen en taluds binnen de provincie Noord-Brabant.

Besluit

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant

gelet op artikelen 3.10, eerste lid; 3.25, vierde lid, 3.26, eerste tot en met derde lid van de Wet natuurbescherming;
gelet op het belang van de openbare veiligheid;
gelet op het op 13 juni 2017 goedgekeurde faunabeheerplan 2017-2023;
gelet op de regels zoals gesteld in het Besluit natuurbescherming;
gelet op de Beleidsregel natuurbescherming Noord-Brabant (2017);
overwegende dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat en er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort;

verlenen hierbij ontheffing aan:

De Faunabeheereenheid Noord-Brabant
Postbus 100
5201 AC 's-Hertogenbosch
ten behoeve van de gebruiker(s) van de ontheffing

van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming

voor:

- **het vangen en doden van vossen en konijnen;**
- **het opzettelijk beschadigen of vernielen van vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van vossen, konijnen en dassen;**

en verlenen daarbij voor het doden van vossen en konijnen, toestemming, zoals bedoeld artikel 3.25 eerste lid, Wet natuurbescherming voor het gebruik van :

- Hagelgeweer kaliber 12, 16 en 20;
- Kogelbuks vanaf kaliber .22;
- Honden, niet zijnde lange honden;
- Fret en buidel en/of inloopkooitjes m.b.t. konijnen;
- Havik, woestijnbuizerd en slechtvalk m.b.t. konijnen;
- Aardhonden m.b.t. vossen;

en verlenen daarbij ontheffing van de verbodsbepalingen in artikel 3.16, eerste lid van het Besluit natuurbescherming en verlenen daarbij toestemming, zoals bedoeld in artikel 3.9, tweede lid Besluit natuurbescherming, voor het gebruik van :

- **het geweer gedurende één uur voor zonsopkomst tot één uur na zonsondergang;**

en verlenen daarbij ontheffing van de regels als gesteld in artikel 3.26, tweede lid onder a en c, van de Wnb voor het gebruik van:

- **het geweer, met behulp van kunstlicht, als bedoeld in artikel 3.25, eerste lid van de Wnb, voor het doden van vossen en konijnen;**

en verlenen daarbij toestemming zoals bedoeld in artikel 3.26, derde lid, van de Wnb voor het gebruik van:

- **het geweer op een jachtveld dat niet voldoet aan de '40 ha-eis';**
- **het geweer binnen de bebouwde kom.**

Deze ontheffing geldt voor de gehele provincie Noord-Brabant, voor de periode van 1 juli 2017 tot en met 30 juni 2023.

Aan dit besluit zijn de volgende voorschriften verbonden:

1. De Faunabeheereenheid is bevoegd deze ontheffing om te zetten in machtigingen aan de uitvoerder(s). De Faunabeheereenheid blijft als houder van de ontheffing verantwoordelijk voor het naleven van de voorschriften waaronder deze ontheffing is verleend.
2. De uitvoerder is verplicht bij het gebruik van de ontheffing een kopie van de gewaarmerkte ontheffing, een kopie van de machtiging, de schriftelijke toestemming van de grondgebruiker voor het betreden van de gronden of opstallen, een legitimatiebewijs alsmede de jachtakte bij zich te houden en deze op eerste verzoek van een toezichthouder te tonen.
3. Een rapportage over de wijze waarop van de ontheffing gebruik is gemaakt, dient te worden opgenomen in het jaarverslag van de Faunabeheereenheid, welke jaarlijks, uiterlijk eind juni aan Gedeputeerde Staten dient te worden toegezonden.
4. Gedode dieren dienen, ter voorkoming van de verspreiding van ziekten, onmiddellijk te worden verwijderd en/of vernietigd.
5. Om het verdrijven van dassen zorgvuldig en volgens een vooraf opgestelde werkwijze te verrichten, dient de werkwijze volgens het activiteitenplan, zoals in gebruik bij het Waterschap Aa en Maas, dat is opgesteld in samenspraak met Stichting Das en Boom, gebruikt te worden.

's-Hertogenbosch, 20 juli 2017

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant,
namens deze,

De heer J.A.J. Lenssen,
Directeur Omgevingsdienst Brabant Noord

ODBN,
Kenmerk Z/050329/RDA

8